

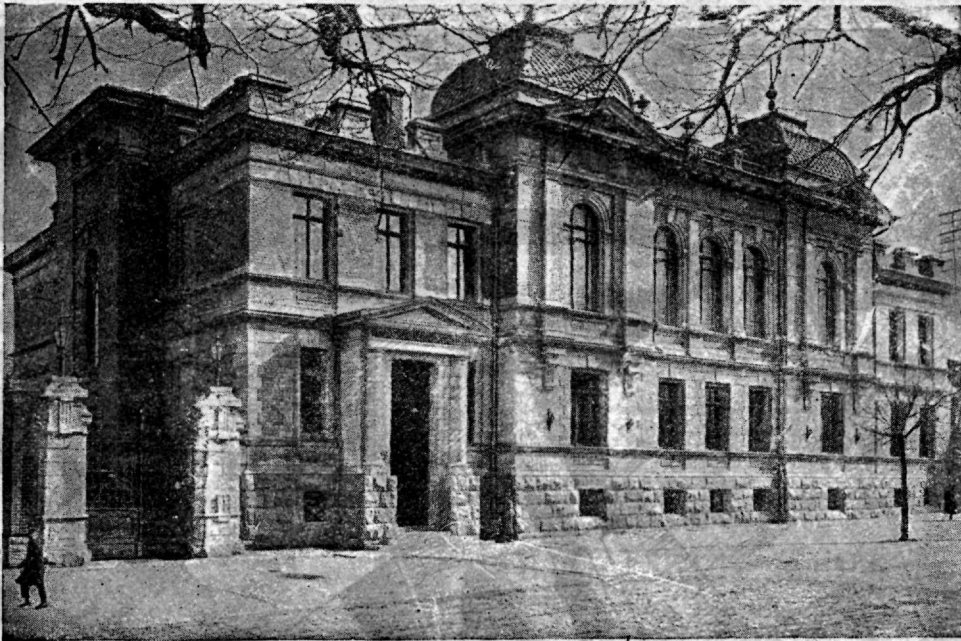
KAITSE KODU!

Foto-tõstus „Linda“, Võhmas.

Jüri Vilmsi hauasammas.

TALLINN. **EESTI PANK** TALLINN.
 OSAKONNAD KÕIGIS MAAKONNALINNADES.
 TOIMETAB IGASUGUSEID PANGAOPERATSIOONE.

EESTI PABERI A.-S.

Peakontor Tallinnas, Lai tän. 11.

Kõnetraadid: { juhatus 33-96. üldine 33-97. müügiosak. 33-98. Ladud: { Tallinnas, Viru tän. 9. Tartus, Küttri tän. 5. Türi. Kõnetraat 1-49. „ 4-77. „ 11.

Esitab: { 1) Põhja paberi- ja puupapivabrikute aktsiaühisus. 2) A.-s. Tallinna paberivabrik E. J. Johanson. 3) A.-s. paberivabrik „Koil“ 4) Türi paberi- ja puupapivabriku a.-s.

Soovitab oma laost:

Kirjutuspaberit, kõrgeväärtuslikku.
 Postpaberit pakkides.
 Kantseliepaberit.
 Trükipaberit mitmes headuses.
 Albumpaberit, mitmevärvilist.
 Kartongi, mitmevärvilist.
 Kaanepaberit trükitööde jaoks.
 Pakkimispaberit, õhukest, pagaritele, valget ja pruuni, mitmes paksuses.

Valget ja pruuni pappi.
 Paberist kotte (lõõtsu), 1/2—20-naelal.
 Joonistusvihke, I sort, valgest ja lihtsast joonistusepaberist, värvilise vahepaberiga ja ilma.
 Joonistusblokke, I sort, valgest ja lihtpaberist.
 Noodivihke.
 Kirjutusblokke mitmes suuruses.

KAITSE KODU!

EESTI KAITSELIIDU HÄÄLEKANIDJA
ILMVB KAKS KORDA KVVJ

II AASTAKÄIK

Nr. 16

17. AUGUSTIL 1926

Väljaandja: Kaitseliidu staap. Vastutav toimetaja: V. Neggo. Tegev toimetaja: J. Jaik.

Tellimishind: aastas 600 mrk., poolaastas 300 mrk., veerandaastas 150 mrk., kuus 50 mrk.

Üksiknumber 30 mrk.

Kuulutuste hinnad. ¼ lehek. 4000 mrk., ½ lehek. 2000 mrk., ¼ lehek. 1000 mrk. ja ¼ lehek. 500 mrk. Esimese kaane sisekülj 50%, tagumise kaane väliskülj 100% kallim.

Toimetus Tallinnas, Kaarli tän. 8, Kaitseliidu staabis. Telef. 370. Toimetuse kõnetunnid igal teisi-päeval, kesknädalal, neljapäeval ja reedel kella 2—3 p. l.

Talitus Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse kontoris, Tallinn, Pikk tän. 2, telef. 3-11.

Äraandja puhul.

Viimasel ajal on selgunud juba täies valguses meie Moskva saadiku Ado Birk'i nurjatu teguviis, mis vastukaja leidnud kaugemate ja lähemate maade ajakirjandusis. Ado Birk'i teguviisi ainukeseks nimetuseks on — äraand, oma maa ja rahva vaenlaseks hakkamine ning võõra, vaenulise rahva rüppe üleminek. Seda kinnitavad kõige otsekoheemalt ja kindlamalt ta oma kirjad enamlaste ajalehes „Isvestija“, mis kirjutatud tema uue leivaisa soovide kohaselt.

On mitmesuguseid äraande: sõber anab ära sõbra, sõdurid oma kaaslase või väepealiku, väepealik kindluse või rahvaesitaja oma rahva.

Igal ajal ja igal rahval on olnud oma äraandjaid. Nad on peaaesjalikult kaht liiki: oma rahva äraandjad nende eneste arenemata moraali või igasuguse autunde ja arusaamise puudusel rumaluse ja teadmatusse tõttu või siis äraandjad oma täielikkuses, täie mõistuse, täie teadmise ja täie vastutusvõime juures, missugune joon esimeste juures ei esine.

Esimesel puhul näeme rahvaliikmeid, kellel kui sarnastel puudub oma isiku terviklik arenevus. Nad on seda kas hariduse ja kasvatuse puuduse tõttu või siis puuduvad neil enestel väärtuslikumad hinged ja iseloomu jooned, mille puudumine laseb vaadelda neid nende rahva kõige väärtusetumate liigetena, kellel, na-

gu tähendatud, puuduvad mõned vaimuomadused, — kes on teatavas ulatuses ebanormaalsed, degenerandid, haiged.

Siin all näeme isikuid, kes esimesel juhul satuvad võõraste mõjude alla. Igasugune kadakasakslus, nõrkade iseloomude venestus, oma rahva halvaks panemine — kõik need on väikse oma olemasolu eest võitleva rahva juures äraandmised, millele pole vabandust ega andeksandmist.

Kuigi sarnaste nõrkade arenematute või arenemisvõimetute rahvaliigete rahvuslik väljasuremine või häbiväärt kõikumine kui sarnane esialgu kvalitatiivselt kuigi tähtis olla ei saa juba nende isikliku alaväärtuse tõttu, mõjub see siiski väga palju ümbruse peale. Sellele seltsivad nähtused, mis siin paratamatud. Nende kõige nõrgemate rahvaliigete kaudu hakkab siit peale rahvasse imbuma võõrast hingelaadi, võõras kultuur ja võõra rahvuse laiutus algab just siit teise hävitamist, teise iseteadvuse nõrgestamist. Kord sattunud pisielukana teise rahva verre, ei sure ta iseenesest, vaid kogu organism on sunnitud lõppude lõpuks sellele reageerima.

Ja mis siis, kui igal pool tekivad sarnased pisilased? Rahvas kui sarnane jääb edasi elama haigena. Teame, kui suuresti mõjunud ja kui palju kaasa aidanud on renegeaadid rahvaste langusele, mis esinevad ajaloo kestes. Ja teame ka, kuimoodi ja

kui palju on olnud meiegi rahval enam kaotusi ja kannatusi just sarnaste renegaatide tõttu. Kui palju on istutatud nende kaudu võõrast vaimu ja kombeid meie rahvasse, mis siit peale mõjuvad degenerereeruvalt, rahvustunnet ja -ilmet nõrgendavalt, mis kui võõra rahva omad teise juures omaks olla ei saa. Selle asemel, et luua edasi kultuuri, satutakse võõrast ärarippuvusse. Kaob rahvuslik omapära, aga kus see kadunud, puudub rahvuse mõiste üldse. Ja kus rahvuslik omakultuur ei esine, peab alluma rahvas teisele. See rahvus on määratud siis surmale, mis tuleb hiljem või varem.

Teisel juhtumisel, kus äraand sünnib täie teadvuse juures, on lugu ühelt küljelt parem, teiselt aga palju häbistavam. Paremm sellepärast, et siin äraandja jalamaid ära tuntakse, ta teguviis üldise põlastuse esile võib tuua ja ta ise väärilise karistuse alla võib langeda. Häbistav aga rahvustundele ja valus, kui seda teeb isik, kes seisnud suurel kohal, kelle vastu tuntud usaldust, kes aga seda tarvitanud liig kurjasti.

Nii sünnivad sõjavägede äraandmised, riigijuhtide üleminekud, saladokumentide müümised. Tegutsemine siin on alatum kui esimesel korral, juba seepärast, et siin teadlik ollakse oma alatuses. See on afferism, kus isiku demoraalsus on täielik.

Kuid võib ka olla, et omandatakse võõra rahva mõttekäik, satutakse selle ideekäigusse, lastakse end hüpnootiseerida ja eksitusse viia kõrvalmõjude ja salajaste abinõudega, kus siis äraand peab järgnema. Siin peame vaatlema ideede kandjaid, mis võitnud kodaniku, kuid mis kui sarnased on selle rahva vastu sihitud ja soodustavad teisele — võõrale end maksma ja valitsema panna. Juba sakslaste sissetungimisel meie maale sattus liivlaste pealik, vanem, või kuningas Kaupo ristikandjate mõju alla, võttis nende kaudu laiutuva idee — sundkristluse — omaks ja saigi oma rahva äraandjaks. Sarnaste äraandmete alla võiksime tuua alistumist praegusele Vene moodsale imperialismile — kommunismile, sest on ju teada, et Vene rahvas selle kaudu end tahab maksma panna teiste üle, eriti aga väikesi naabermaid uuesti enese alla suruda, et neid veelgi kord venelastele väga hästi tuntud ümberrahvustamismeetodite katsejäneseks teha.

Nii näeme siis, kui võrd ja mitmes sihis võivad ähvardada rahvast nende oma liigete äraandlikkus ja kui mitmel kujul võib esineda äraand, mida esialgu selleks tunnis-

tadagi ei saaks, kuid mis ometi kannab kaasas rahva lõhkumise, haigekstegemise ja surma pisilasi.

Iga aednik lõikab puult oksa, mis võib saada hädaohtlikuks kogu puule. Äraand kui sarnane peab samuti leidma endale väärilise atestatsiooni rahva ees. Ta alatus ja hädaohtlikkus saagu kõigile teatavaks.

Meie rahva iseteadvuse ajaloost leiame vähe raskemaid äraande. Palju enam on patustatud alateadlikult, nõrgaandeliselt, poolhaigelt oma rahvuse vastu teiste võõraste rõhujate kasuks.

On teada, et Kaupo sai äraandjaks eestlaste veriste võitluste ajal sissetungivate sakslastega. Kuid ta leidis oma teole palga. Ta langes eestlaste väepealiku käe läbi Paala lahingus.

Ilukirjanduslikus Harju mässu käsituses annab sepa Villemi ema Viljandi lossi rüütlitele ära mässajate salanõu, et need lossi vallutamiseks viljakottides lossivärvatest sisse tahavad pääseda. Ta oma poeg pidi sõitma esimesel hobusel. Ema andis siin ära, et päästa poja elu — kuid ometi ei päästnud.

Meie saksastamise ajajärgus esineb palju, kes võõrdusid ära oma rahvast, kes põlgasid ära selle kui orirahva, kes muutusid sakslasiks. Sama sündis ka venestuse ajajärgul, kus saadi venelaste poolt juhitud venestuse tööriistadeks, oma rahva ja rahvuse hävitajaiks.

Kuid neid siin võime vaadelda kui kauema ettevalmistuse saadusi. Neid kasvatati üles vastavas sihis ja hästi korraldatult. Tagajärjed ei võinud tulemata jääda.

Neist kõigist isesugune äraandja on Ado Birk, esimene juhus meie noores diplomaatlikus elus. Mitmete affääride järele läks ta üle teise rahva poole, kusjuures ühtlasi end seab veel kirjas „Isvestijas“ naeruvääriliselt „oma rahva heaoleku eest tegutsejaks“, „paljukannatanud Eesti rahva huve kaitstes“. See paljukannatanud Eesti rahvas oma huvide kaitseks vajab küll muud, mitte äraandjaid. Ja see paljukannatanud rahvas mõistab ja suudab ise oma huve kaitsta, kui seda asjaolud nõuavad.

Ado Birki äraandmist analüüeerides on esitatud sellele mitmeid seletusi: vaherkord tsheka naisagendiga, rahalised affäärid, Vene võimude meelsuse omandamine — kommunistide poole üleminek. Birki isiku väärtus on tagantjärele tühistatud, nüüd nähakse temas ainult väikest advokaati, kuigi ta seni töötanud oli mitmetel

ja kõrgetel riigielu juhtivail kohtadel. Siin on nähtavasti tegu alahindamisega, mis paratamatu sarnase mõistmatu ära-anni seletamisel.

Kuid kaugemalt vaadates näeme mitmeid jooni, mis aitavad seletada asjaolusid, mille tõttu sai võimalikuks Birki äraandmine.

Ado Birk on teatavasti hariduse saanud Riia vaimulikus seminaris, õppeasutuses, mis üks venemeelsemaist. Ado Birk'ile ei olnud venemeelsus, Vene hingelaad siis võõras. Sattudes uuesti venelisse õhustikku, sündis omamaa äraunustamine ja sellest võõrdumine kaunis usutavalt. Seda enam, et venelased võisid kõigiti oma mõju avaldada, millele kõrgeks vastukaaluks oli vaid pinnapealne näiline rahvustunne, mis juba lapsepõlves Vene kasvatusel saanud, kandvama vundamentida. Ja nagu paljud siinpool piiri, nii võideti ka Ado Birk Slaavi rahvusse. See on veel endise Vene pärandus. See näitab, kuivõrd pinnapealne on meie iseteadvus ja omarahvuslus. Vaim oli valmis, kuid ihu ja hingega ei suutnud ta seda olla, mis ta rahvas temast uskus, milleks talle kingiti kogu rahva piiramatu usaldus. Seda häbistavam on see meie enesetundele, et seesama Ado Birk omal ajal kuulub meie rahvuslikuma partei esirida-

desse, kuid võis siiski saada kergel käel äraandjaks.

Ja kui ringi vaadata, kas ei näe igal pool veelgi rahvuslist leigust, roomavat võõraste rahvaste austamist, oma keelest ja kommetest vähest lugupidamist? Kas ei märka meie isamaaliste sõnade juures mitmel pool veel sisemist võõrarahvuslikkust, samasugust, milles sai võimalikuks Ado Birk'igi äraandmine.

Kakssada aastat püüdsid venelased oma rahvuse piire nihutada Läänemere rannale. Nüüd kus nad siit tagasi tõrjutud on, võib peagi tõmmata kokkuvõtteid nende külvi tagajärgede üle. Need on käputäis Eesti kommuniste Venes, kes oma häbistava ülemineku näiliseks õigustuseks toovad ette ilmavaatelse lahkumiseku, kommunismi pooldamise tööliste hüvanguks, olgugi, et tegelikult töölisel Vene-maal nii õiguslikult kui ka majanduslikult on halvemas seisukorras kui mujal. Muud ettekäänat ei leidnud ka Ado Birk — kah ilmavaate lahkumiseku, paljukannatanud rahva kasude kaitsmine! Ent tõelikult need Eesti kommunistid on ainult venestamisega kurb tulemus ning hiljaksjäänuna ruttas nendele järele ka Ado Birk.

Olgu hoiatuseks meile see mädasoo, kuhu nii paljudki on uppunud!

Eestlastele Eesti nimi.

Oma kodu peame kaitsma adra, mõõga ja mõttega.

Nimest tuntakse inimest. Meil kultuurilmas on igal inimesel kaks nime — eesnimi ja perekonnanimi. Eesnimi antakse isikule vanemate valiku järele peale lapse sündimist. Kristianiseeritud ehk ristiusuliste rahvaste juures toimetatakse nimeandmist ristimise kujul, mispärast teda meil on hakatud nimetama „ristinimeks“. Sakslased nimetavad teda sagedamini „eesnimeks“ ja veel paremini „isikunimeks“ („Vorname ja „Personenname“). Viimane nimetus oleks vast kõige õigem. Perekonnanimi kuulub tervele perekonnale ja sugukonnale ja on pärandatav põlvest põlve. Kultuurmaades on mõne sugunime iga juba sadandeid aastaid. Nad on aegade jooksul muutnud isegi oma kuju, käies kaasas kultuuriga.

Eestlaste perekonnanimed pole veel kuigi vanad; nende iga on umbes 100 aastat ja nad pole ka kuigi õnnelikud. Nad on võõraste pandud ja võõrakeelsed. Nad on sama virilad nagu suur osa Eesti minevikust.

Kui on jutt näiteks mõnest Jegoorovist, Stepanovist või Jakovlevist, siis ei kahtle meie põrmugi, et kõnesolevad isikud on venelased.

Jacquier, Loucheur ja Queuille'i juures ei kahtle meie ka põrmugi, et siin on tegemist prantslastega.

Toivonen, Väisälä ja Hurmerinta ei saagi muud olla kui ainult soomlased. Pea-aegu võimatu on harjuda või ette kujutada, et mõni Väisälä nimeline isik oleks prantslane või Queuille venelane. Samuti ei või mõni Kasemets, Kuusik, Oinas,

Lepik jne. olla keegi muu, kui ainult eestlane. Neid oleks raske ette kujutada näiteks poolakatena, või inglastena. Aga iga-sugused -sonid, -man'id, -berg'id, -bund'id j. n. e. — kas kõnelevad ka need endi eest, et nende kandjad on eestlased. Ei sugugi!

Sellaseid saksakeelseid nimesid kannavad umbes pooled eestlased ja hoiavad meie rahvust mingisuguse saksapärase udu all, mis ei tee sugugi au meile. Sellest peame vabanema. Iga tõsise eestlase kohus on muuta oma nimi eestipäraseks. Võõrapäraseid nimesid kandku ainult need, kellele pole usku endasse ega oma rahvasse, need, kelle patriotism on ainult tühi sõnakõlks, ja kellele on kodumaa olevik ja tulevik ainult suur ja ilus seebimull.

Meil armastatakse küll suure suuga söimata sakslasi ja venelasi. Venelase kohta ei kuule enam isegi haritlaste suust muud nime kui tibra. Sageli juhtub selle nime tarvitajaid isegi ohvitseride hulgas, nähtavasti venelaste eeskujul, kes söimasid samaviisi tshuhhnaa'sid. Kõigele sellele krooni pähe paneb veel see, et samad isikud ise räägivad omavahel tihti Vene keelt ja liiguvad sagedasti isegi alamt sorti Vene seltskonnas, abielluvad Vene naistega ja hoolitsevad nähtavasti selle eest, et see „tibrade“ sugu maa pealt ei kaoks.

Ja sarnase tibradesöimamisega tahtakse tõsta patriotismi.

Teised jälle kõnelevad alati suure suuga 700-aastasest orjaajast, Saksa kultuuri lagunemisest ja Eesti kultuuri tekimisest; kõnelevad sellest, kuidas enne on valitsenud igal pool Saksa keel ja meel, siis Vene keel ja meel ja nüüd, (milline ime!) igal pool eestlased ja armas Eesti emakeel. Sellane kõneleja kannab aga sagedasti veel mõnd alamt sorti saksakeelist või saksalaadilist nime: nagu Toomasberg, Köntsmann, Jaanson jne. Ehk kuigi tal on mingi eestikeelne nimi, siis kirjutab ta selle, Jumala eest, kahe kõva -pp- või -tt-ga, näit. Seppa, Pallo, Karro, Libbe, Tabba jne.

Kui katsud talle seda selgeks teha, et sarnane nimi ei sobi eestlasele, siis leitakse sellel sada kaitset. Ta olevat vanemate kallis mälestus, juba isaisad olevat teda

kannud; olevat mitmesuguseid raskusi selle muutmiseks, või tuuakse kogugi tugevam trump välja: — eestlane olevat alalhoidlik, kindla iseloomuga inimene, kes armastab traditsioone ja peab kümne küüne ja hammastega kinni sellest, mis tal käes. See ei olevatki tõsine eestlane, kes rikub nii kergemeelselt oma traditsioone.

Tõsi ta on — eestlane on traditsioonide austaja — kuid siis ei olnud ju ka tõsised eestlased need, kes raputasid maha selle 700-aastase orjaikke. Tomberg'ide ja Pallo'de isa-isad on harjunud mõisahärra käest vitsu saama, miks rikuvad siis poja-pojad nüüd seda 700-aastast traditsiooni, millest nad nii palju kõnelevad, ja ei kutsu mõnd degradeeritud mõisniku kupja ja kiltriga ja ei lase endile vitsu anda. See on ju isaisade traditsioon! Nende loogika järele peaks see olema nii, muidu polegi nad ju tõsieestlased.

Kõigist halvust harjumusist peame jõudumööda loobuma, olgu nad nii vanad kui tahes. Tõsieestlase olemasolu pole sugugi ainult minevikus ega selle traditsioonides, vaid olevikus ja tulevikus. Oleviku eestlane kõneleb Eesti keelt, liigub Eesti seltskonnas ja tal olgu ka Eesti nimi, sest nimi on inimesiku väline etikett ehk silt, mille järele otsustatakse ka sisemuse üle.

Paljud rõhutavad veel Eesti nime taarvidust sellepärast, et välismaalased pidavad meid sakslasteks. Halbus ta igatahes on, kuid kas meie elame ainult selleks, et hiilgada välismaalaste ees, kas korraldame oma riiki ainult selleks, et näidata oma saavutusi välismaale?

Ei!

Meie elame ainult iseendale, juhime oma tegevuse nii, nagu see on kohane ja kasulik meile ja eestistame oma nimed ainult selleks, et meile endile ei meeldi Saksa nimed. *)

A. Tiitsmaa.

*) Lähemaid juhiseid nimemuutmise tegelikuks läbiviimiseks annab: Nimede eestistamise toimikond, Tartus, postkast 12.

Nimemuutmine ise läheb riigikohtu kaudu ja läheb maksma umbes 600 mk.

Jüri Vilms

esimene Eesti kohtuminister, sünd. 1. III. 1889., Pilistveres, tapetud saksa okupatsioonivägede poolt Helsingis 13. IV. 1918. a.

Jüri Vilms Eesti rahvuslasena ja vabadusvõitlejana.

Tema mälestussamba avamise puhul Pilistveres 25. juulil 1926. a.

V. N.

Jüri Vilms, see täies noorusejõus Saksa survevõimude poolt Balti sakslaste nõuandel tapetud Eesti seltskonnategelane, on üks helgemaist kujudest meie noore Eesti vabaduse eest võitlejate võimsas reas.

Juba lapsepõlves, kui ta kuueaastase poisikesena kalasaagi jagamisel vihaselt jalga vastu maad pörutades mitteõiglastele jagajaile: „Oodake aga, las' ma saan advokaadiks, küll siis teile näitan, kus õigus seisab!“ näkku löisendab, ilmub ta seda oma iseloomujoont, mis teda pärast, meheks võrsudes, õigluse, kodumaa vabaduse, oma rahva õiguste eest võitlejate esirinda kergitab.

Samuti ka keskkoolis. Juba poisikesena lööb ta ühes teistega lahinguid koolidirektoriga, nõudes võimalust usuõpetust Eesti keeles õppida ja Eesti keele tundide sisseseadmist Pärnu gümnaasiumis, ning võidabki viimaks. Pastor Sielmanni, pärastise okupatsiooniaegse Tallinna tsensuri asemele määratakse 1905. a. lõpul usuõpetajaks A. Nigol, kes gümnaasiumis ka Eesti keele tunde hakkab andma. Samal ajal tegutseb J. Vilms nii põrandapealsetes õpilaste ringides kui ka põrandaalustes sotsialistlikes organisatsioonides, kirjutab rahvuslikke artikleid ajalehtedele, peab rahvuslikke kõnesid rah-

vakoosolekutel. Kuid tolaeagne tsaristline valitsus ei salli seda. Riist saadetakse Pärnu sandarmi-polkovnik asja uurima ja Vilms pistetakse 28. aprillil 1906. a. trellide taha. Umbes nädalapäevase vangisolemise järele vabastatakse ta küll jälle kautsjoni vastu, kuid heidetakse koolist välja. Seda kooli kammitsast vabanemist kasutab noor 16-aastane rahvuslane, et veelgi energilisemalt anduda võitlusele Eesti elu pahede vastu ja Eesti rahvuslase enesetunde süvendamiseks.

Lõpetades 1907. a. eksternina keskkooli, asub Vilms Tartu ülikooli õigusteadust õppima. Ka siin leiab ta ülikoolitöö kõrval küllalt mahti, et tegutseda Eesti avaliku elu laval endistele paleustele. Kuid ka vangimaja raudvõredega tuleb tal siin uuesti tegemist teha. Kaks korda pistetakse ta Tartus puuri, kuid vabaneb õnneks jällegi pea.

Pärast Tartu ülikooli lõpetamist (1911) näeme J. Vilmsi Tallinnas advokaadina tegutsemas. Kuid ka siin ei jatku talle ainult oma erialal töötamisest, ta püsimata vaim kisub teda juba õige pea jälle Eesti rahvuslase ideaalide eestvõitlejana võitlusväljale. Ta materdab halastamatult neid, kes juba sellega küllalt suurt rahvuslust arvavad üles näidanud olevat,

kui nad „sisemise lõbu ja aukartuse värinaga“ avalikult julgevad teatada, „et kellelgi Eesti laulikul õnn olnud Eesti nime kuulsustada ja Madagaskari endisele kuningannale laulda jne.“ Samuti lööb ta lahku sotsiaaldemokraatidest, kelledega ta seni käsikäes töötanud, kuna ta nende juures leiab „arusaamatut ja põlgavalt hoolimatut seisukohta tõsisemagi rahvuskultuuri vastu“ ja „isegi pimedat vaenu Eesti rahvuskultuuri vastu loitvat“.

Kui sõja algul (1915. a.) Vene vägede ülemjuhataja poolt Poolamaale ja Austria rahvaile nende rahvuskultuuriliste ideaalide teostust kuulutati, autonoomiat lubati, said sellest ka J. Vilmsi rahvuslised püüded ja lootused suuremat hoogu. Ta kirjutab „Vabas Sõnas“ 1915., et ka Eesti rahvas endale sihiks peab seadma rahvusa autonoomia nõudmise. Aeg olevat selleks kohane, kuna „rahvuste maailm keeb ja praegused suured sündmused“ sündivat „rahvaste ideaalide teostuseks,“ ning kui juba isege meie riigiga vaenusolevatele rahvaile „rahvuskultuuriliste ideaalide teostust“ on kuulutatud, siis olevat „meil ses küsimuses seda rohkem põhjust kindlat seisukohta võtta“. See nõudmine olevat küll alles „tuleviku ideaal, mille lähemal ajal teostamise võimaluse schanse raske ära arvata. Kuid meil olgu selge, kuhu püüame.“ Meie „tähtsamaks praktiliseks ülesandeks olgu just rahvusa autonoomia mõtte rahva teadvusse kandmine.“ Seejuures tulevat „igapäevases töös nõuda kõigi demokraatide ülluste tegevast ja loovat osavõtmist rahvuskultuurilisest tööst.“

Selle oma uue rahvuspoliitilise eeskavaga astus J. Vilms õige tähtsa sammu kaugemale oma kaasaegsetest. Seni ei olnud veel ükski Eesti avalik tegelane julenud Eesti rahvusa autonoomiat avalikult meie rahva nõudmiste etteotsa tõsta.

Eestimaa talurahva pärisõrjusest vabastamise 100-aastase juubeli päeval, mida Tallinnas 1916. a. pidulikult pühitseti, astus J. Vilms „Estoonia“ teatri saalis uuesti autonoomia nõudmisega esile. Kõneledes kultuurilisest Eestist pärast õrjusest vabastamist, näitab ta, et Eesti rahvas oma arenemises juba selle astmeni on jõudnud, mis talle õiguse annab laialisema isetegevuse peale Vene riigi autonoomilise osana, ja lõpetas oma kõne kindla lootuse avaldamisega, „et Eesti rahvas kord neissamades ruumides, kus ta praegu talurahva pärisõrjusest vabastamise 100-aastast juubelit peab, ka Eesti autonoomia 100-aastast juubelit peab.“

Kui Eestimaa rüütelkond maaomavalitsuse uuenduse paratamatusest aru saades Eestimaa maaomavalitsuse uuenduse eelnõu välja töötas, mille järele maaomavalitsusest, mis seni täielikult aadli käes oli olnud, tulevikus suur- ja väikemaapidajad üheharuliseks osa võtaksid,

kusjuures valimised kuuriate viisi sünniks, ja sellega 1915. a. Eesti seltskonnale esines, ning mitmedki Eesti seltskonnategelased selle eelnõu maksvusele pääsemist soovitasid ja selleks kaasa töötasid, kuna „pool muna“ ikkagi parem olevat, kui senine „tühi koor“, astub J. Vilms sellele „Vaba Sõna“ 1915. veergudel ägedalt vastu ja lausub muu hulgas: „Salata maha oma põhjused ja nõuda väikest parandust, see tähendab demoraliseerida rahva poliitilist iseteadvust. Ja lõpuks ei saa kätte omegi midagi.“ Kindlasti jääb ta seisukohale, et tuleb nõuda ainult seda, mis rahva vääriline ja milleks tal täieline õigus.

Tuli Vene revolutsioon. Kohe on J. Vilms üks neist, kes agaralt Eesti tegelasi Eesti omavalitsuse seaduse eelnõu väljatöötamisel kiirustab ja ise tegelikult täie hooga kaasa töötab ja väljatöötatud eelnõule Peterburis kohe seadusliku eluõigust välja püüab võidelda, sest et „värskest revolutsiooniliselt keskvoimult kergem on laialisemaid rahvuslisi õigusi kätte saada kui vast hiljem.“ Ning tõepoolest tal oli õigus. Juba 30. märtsil 1917. a. leiab väljatöötatud eelnõu Peterburis kinnitust.

Kuid mitte ainult Vene võimudega ei tulnud tal selle eelnõu kinnitamiseks piiksid murda, vaid ka oma Eesti tegelastega. Mäletavasti püüdsid ju Tartu tegelased eelnõule sarnast kujukku anda, et Põhja-Liivimaa pealinnaga Tartu omaette administratiivset üksust oleks moodustanud, seega Eesti kaheks oleks lõhutud, kuid mitte viimases reas just J. Vilmsi energilisel tegutsemisel võitsid ühise Eesti poolehoidjad.

Kuigi seaduseks saanud eelnõul ta kiire kokkuseadmise tõttu leidusid ka nii mõningad puudused, olid tal selle eest jällegi mitmed õige kaaluvad paremused harilikkude omavalitsuseadustega võrreldes. Nimelt kuulus selle eelnõu järele uuele maaomavalitsusele üh'lasi ka maa üldine administratiivne korraldus ja Eesti alalise omavalitsuse teostamise ettevalmistamise õigus, missuguse õiguse põhjal hiljem Eesti Asutav Kogu kokku kutsuda otsustati. Sellepärast saame ka aru, kui J. Vilms selle eelnõu kinnitamise puhul „Päevalehes“ õige optimistiliselt kirjutab:

„Suur, vastutusrikas, aga ka ilus töö seisab Eesti rahval ees. Uueks, sootu teiseks peavad muutuma meie kooliolud, koolid, need peavad meil õitsema. Uueks peab saama meie maapost, et kirjasõna ja haridus tungiks meie maa kõige kaugemasse metsanurka. Uueks loome oma teed. Kõrgele järjele seame põllutöö ja paneme selleks teaduslikud jõud liikuma. Arstid peavad meil oma Maapäeva ajal kergelt saada olema ka kõige kaugemas nurgas ja kõige vaesemal inimesel. Ja nii edasi. Ja nii edasi. Samm-sammult, järjekindlalt loome Eesti uueks

maaks ja tõstame oma rahva teiste haritud rahvastega üheväärilisena haritud Euroopa rahvaks.“

Selle kohta, mida Eesti Vene revolutsioonilt lõpusaavutusena peab nõudma, kõneles J. Vilms 19. märtsil 1917. Peterburis, kui ta maaomavalitsuse eelnõu asjus seal viibis, suurema rahvakogu ees:

„Kultuuriline koostööamine on võimalik ainult üheõigusliste rahvaste vahel. Selles mõttes peame Venemaalt föderatiivse vabariigi asutamist nõudma. Venemaa riikiline ühtlus peab muidugi alles jääma, aga seal

eneseteadvusega välja ja ütles selge sõnaga, et tema koht Venemaa rahvaste laudkonnas niisama õigustatud on kui teistelgi. Ta ei taha, ei mõtlegi vähemaga leppida kui täieliku üheväärilisusega nii venelaste kui ka väikerahvaste keskel.“

See autonoomse osariigi õiguste nõudmine Venemaa föderatiivses vabariigis oli sedavõrd iga eestlase südamest kõneldud, et ei leidunud pea ühtki Eesti tegelast, kes sellega ei oleks ühinenud ja seda nõudmist oma lipukirjaks poleks seadnud. J. Vilmsile jäi aga see au, et ta

Silmapilk Jüri Vilmsi ausamba avamise aktusest Pilistvere seltsimaja rõdul. Kõneleb riigikogu esimees K. Einbund.

ei pea enam olema ühelt poolt valitsejaid ja teiselt poolt rõhutud rahvaid. Koduse rahu pärast on vaja, et kõik väikerahvad endale täieliku enesemääramise õiguse ja autonoomia saaksid. Nad oleksid Venemaa föderatiivses vabariigis iseseisvateks osariikideks ja ka ise sisemiselt vabariiklises korraldatud. Mis eraldi Eestisse puutub, siis peab ta nendesamade õiguste osaliseks saama kui teisedki väikerahvad.“

Ja mitmetuhandeline koosolek otsustab ühemeelselt (ainult kahe hääle vastuseisemisel) nõuda, et Venemaast saaks föderatiivne vabariik ja Eestist autonoomne osariik.

Ka selles nõudmises astub J. Vilms teistest Eesti tegelastest sammu ette, sest selle ajani ei olnud veel keegi julenud lihtsast autonoomiast Eesti jaoks kaugemale mõelda. Seda tunnistab ka Peterburi Eesti leht „Pealinna Teataja“ kui ta tähendatud koosolekust ja J. Vilmsi kõnest järgmiselt kirjutab:

„Ometi kord sirutas eestlane rinna täie

esimesena seda nõuet oli väljendanud ja seega selle mõtte liikuma oli pannud.

Peale Eesti ajutise omavalitsusseaduse väljatöötamise ja läbiviimise Peterburis oli J. Vilms ka energiliselt tegev organiseerimisalgatistes. Ta oli juhtivaks tegelaseks Eesti esimese rahvuslase esitusena loodud ülemaalises organisatsioonis — Eesti Liidus, reisis ühtelugu kodumaasse puutuvates asjades Peterburisse jne. See mitmekülgne, energiline tegevus ja julge ning iseteadev väljaastumine oma töökspidamiste eest tõstis teda peagi meie avalikkude tegelaste esirinda, kus temaga kui faktoriga tõsiselt arvestama hakati. Selle tagajärjel kutsuti ta ka peagi Eesti suurima ajalehe „Päevalehe“ poliitilise osa toimetajaks, kus talle nüüd võimalus avanes ka sulega oma töökspidamiste eest võidelda.

Terves reas artiklites võitleb J. Vilms ägedalt Eesti enamlaste katsete vastu revolutsiooni klassilikuks muuta. Ta nõuab, et kogu valitsusvõim täielikult ajutise valitsuse kätte koonda-

takse ja mõistab tööliste ning soldatite saadikute piüideid — Venemaal ja ka Eestis võimu oma kätte kiskuda — teravalt hukka. Kuid suurim hulk artikleid oli siiski pühendatud rahvusküsimusele. Peale rahvuse tähtsuse toonitamist Vene revolutsiooni tegurina kirjutab ta ka terve rea artikleid rahvuskaitse kohta. Eriti üks neist väärrib põhjalikumat tähelepanu. See on artikkel pealkirja all „Eesti rahvusline iseteadvus“, milles ta teravalt piitsutab seda allahetlikkuse mürki, mille venelased ja sakslased oma ümberrahvustamise piüetega meie rahva

Venemaal on. Eesti rahva üle ei ole ühelgi maailmas õigusi peale tema enese. Ainult oma rahva eluliste huvide, maa saatuse, kasu ja tuleviku seisukohast otsustame meie oma enese üle. Meie rahva saatuse ja kasu nõuab, et meie osariigina Venemaa vabariiklisse liitu astuksime. Ainult sellepärast teeme ka seda. Meie rahvusline iseteadvus peab tõusma. Sirgeks ta peab enese ajama ja uhkelt seisma teiste rahvaste seas Venemaal, nagu vaba rahva kohane.“

J. Vilmsi ausamba õnnistamine Pilstvere koguduse õpetaja Steinbergi poolt, enne samba avamist.

hingesse on istutanud. „Terve rida valdasid palusid endale nimebusi, nagu Vladimiri, Ruski, Romanovi jne. Tallinna linn palub enese ümberristimist Kolõvaniks. Haapsalu linn valis Korostovetsi tema lahkumisel oma aukodanikuks ja ristis Kooli uulitsa Korostovetsi uulitsaks. Nüüd, revolutsiooni järele, on ta otsustanud Korostovetsi oma aukodanikust küll lahti lasta, kuid samal ajal temanimelist uulitsat ümber ristida Slaavi uulitsaks!“ — „Kui kord,“ jätkab ta kibeda pilkega, „peaks ajalooratas pöörama ja saatuse meie rahvale ja maale raske katsumise tooma germaanlaste sissetungimise näol, siis vist rutatakse paluma, et lubataks seda uulitsat nimetada Germaani uulitsaks. Oma pärase nime peale ei mõtle keegi. Lõhkuma, purustama peame hakkama seda sissejuurdunud vaadet rahva hinges, nagu oleks kellelgi meie üle mingisugune õigus. Kust on saanud Vene rahvas meie, Eesti rahva, kohta õiguse viimase saatust ära määrata. Meie oleme samasugune vaba rahvas nagu Vene rahvas Venemaa riiklises elus ja nagu seda igaiüks rahvas

Kui Tartu rahukohtunikud üleskutse avaldasid kõigile Baltimaa rahukohtunikudele, et nad nõudma peaksid, et kohtutesse Vene keel alles peaks jääma, sest muidu „jääme ilma leivata, kuna meie ei oska Eesti keelt ja kodumaal (Venemaal) meid ka ei valita, sest seal meid ei tunta,“ hüüab J. Vilms täis püha viha: „Häbemata avalikult kõnelevad need Vene tsaariaegsed kohtunikud. Neil on leiba vaja ja Eesti rahvas olgu nende liipsilehm!“

Sama ägedalt ja hoolimatult kui kohalike Vene tagurliistega pidas J. Vilms ka sõda nõukogude-meestega. Kui Tallinna soldatite ja tööliste nõukogu 26. mail 1917. otsustas Eestimaa komissari ametist lahti lasta, maavalitsuse valimised tühjaks tunnistada ja Eesti valitsemise oma kätte võtta, kirjutab ta „Päevalehes“ terava ja hukkamõistva artikli: „See otsus on nii pöörane, nii hullumeelne, et sõnu ei leia tema hukkamõistmiseks. Pole enam ajutist valitsust, pole Eesti rahva tahtmist, muudkui kästakse: „Meie laseme lahti, meie tunnistame valimised tühjaks, meie hakkame Eestit valitsema. — Kes teie olete? Oma rõhuvas enamu-

ses võõrsilt tulnud inimesed, kes peale Tallinnat Eesti rahvast ja maad üleüldse näinudki pole.“

Suur hulk J. Vilmsi tolelaegsetest artiklistest on aga pühendatud väikerahvaste ja eriti Eesti õiguste kaitsmisele Vene keskvalitsuse ees. Vahetpidamata rändab ta kas ükski või ühes teistega Peterburi vahet esitades nõudmisi ja toetades ja kaitses julgelt ja energiliselt Eesti ettepanekuid, iga Vene keskvalitsuse kitsenduse avaldamist selleks ära kasutades, et Eesti rahvale näidata, missuguse kibeda võitlusega tal oma nõudmiste teostamisel ka edaspidi tuleb arvestada, ja rõhutades, et ainult järelandmata visadus ses võitluses tagajärgi võib anda.

Vene keskvalitsuse lubaduste tagasikiskumise poliitikat teravalt hukka mõistes, ütleb ta

hendatud eelnõu siis põhjalikumale arutusele pidi tulema.

Ka ei tohi nimetamata jätta J. Vilmsi tegevust Eesti rahvuslike väeosade loomisel. Kui osa Eesti tegelasi veel enne revolutsiooni Vene sõjaväeülemuse soovile — Läti pataljoni eeskujul ka Eesti pataljone asutada — sõbralikult vastu tulla tahtis, astus J. Vilms sellele energiliselt vastu, sest ta nägi selles ilmaaegset Eesti poegade verevalamist, kuna ju kindel oli, et venelased rahvuslike pataljone ägedamasse tulle saadavad. Kui aga pärast revolutsiooni Eesti sõjaväelaste eneste keskel mõte tekkis oma kodumaa kaitses kodumaale rahvuslike väeosadesse koonduda, siis leidis see mõte J. Vilmsis endale soojema toetaja. Kuna tol ajal Vene sõjaministriks oli Kerensky,

J. Vilmsi ausamba avamisel. Sammast katvad pärjad on juba langenud.

muu seas: „Lubatakse küll, aga ei tehta midagi. Ikka kindlamalt ja lämmastavamalt tahetakse võru väikerahvaste kaela ümber koomale kiskuda. Meie aga ütleme, et suurvenelased Venemaa niiviisi hukatusse kisuvad. Kui Venemaa veel päästa saab, siis päästab teda riigi vabade rahvaste ühendatud osariikide liit. Meie, väikerahvad, ühineme kõik. Meid on kokku rohkem kui suurvenelasi. Meie algame koos kogu riigis ja As. Kogus võitlust oma rahvaste õnne eest ja ei hooli selles võitluses millestki Venemaal!“

Venemaa väikerahvaste ühinemise heaks töötas J. Vilms mitte ainult sulega, vaid võttis ka vastavatest organiseerimiskatsetest tegelikult osa. Ühes riigivoliniku J. Raamoti ja P. Ruubeliga võttis ta 9. juunil 1917. a. osa Venemaa väikerahvaste konverentsist, millel viibisid peale eestlaste ka Ukraina, Gruusia, Armeenia, Soome, Valge-Vene, burjaatide ja Suur-Vene radikaal-demokraatlike erakonna esitajad, kes „autonomistide föderalistide liidu“ platvormi eelnõu kinnitas ja otsuseks tegi 5.—7. aug. Venemaa rahvaste konverentsi ära pidada, kus tä-

keda Vilms juba endisest ajast isiklikult tundis, siis kasutas ta seda tutvust ära, käis mitmel korral isiklikult Peterburis Kerensky juures asja selgitamas ja sai viimaks enamlaste ägeda vastutöötamise peale vaatamata I. Eesti jalaväe polgu formeerimise loa kätte.

Oleme jõudnud revolutsiooni esimese ajajärgu lõpule. Algab Venemaa revolutsiooni saavutuste kokkuvarisemine, enamlaste jõu kasvamine, millele järgnes kerenskluse surm ja bolshevikkude vägivaldne hirmuvalitsus.

Kerensky ajut. valitsus, kes oma jalgealuse tundis kõikuvat, kutsus sügisel 1917. Venemaa demokraatia kongressi kokku, et laiemate ringide arvamist kuulda saada selle kohta, mida ette võtta, et riiki hukatuse eest hoida. Sellest kongressist võttis ka J. Vilms Eesti saadikuna osa ja tuleb — peettununa tagasi. Tal ei ole enam usku Venemaasse ega föderatiivsesse vabariiki. Eriti on ta peettunud selles ükskõiksuses, millega Venemaa demokraatia väikerahvaste eluliste nõuete peale vaatab.

„Venemaa rahvad,“ kirjutab ta „Päevalehes“, „on alanud oma eriteed käima ja oma

saatust lahutama Suur-Vene saatusest. Ukraina on enese iseseisvaks kuulutanud, Don valitseb ennast ise, Soome on oma enese maapäeva kõrgemaks võimaks kuulutanud jne. jne. Ka Eestis pole enam keskvoimu esitust olemas. Aeg on käes, kus meie iseseisvalt ja vabalt oma enese teed peame hakkama käima.“ „Meie rahva saatuse otsustajaks võib aga olla ainult Eesti Asutav Kogu.“ „Kuni Eesti Asutava Kogu kokkukutsumiseni aga kulub kõige vähemalt paar kuud aega ära ja senikaua ei või meie maa muidugi ilma võimuta olla. Sellepärast peab Eesti Maapäev senikaua kõrgemaks võimukandjaks Eestis jääma, kuni Eesti Asutav Kogu kokku tuleb.“

Ning 15. novembril 1917. a. kuulutabki Eesti Maapäev enda ainsaks kõrgemaks võimuks Eestis kuni Eesti Asutava Kogu kokkutulemiseni.

Vaevalt sai see ajalooline Maapäeva koosolek lõppeda, kui lärmitsevad tööliste salgad Eesti enamlaste juhtide eestvedamisel Toompeale koosoleku ruumidesse ilmuvad ja maapäevaliikmeilt nõuavad, et nad koosolekul tehtud otsustest „rahvale“ aru annaksid. J. Vilms, kui julge mees, astub ette, sammub huilgava handi keskel alla Toompea lossi ette kogunud tööliste hulka, astub püstiseatud vaadile ja hakkab kõnelema. Kuid ta ei jõua kaugele, ta rebitakse vaadi otsast maha ja kistakse rahvahulga poolt ühes mitme teise maapäevaliikmega (Teemant, Põld) libedat Toommäe kallakut mööda alla. Üks kivi lendab talle näkku, veri niriseb põske mööda alla. „Viige Vene turule, pritsimaja seinna ääre!“ kostavad hüüded. Suure vaevaga läheb korda peksetavaid maapäevaliikmeid ringkonnakohtu hoonesse toimetada, kuhu nad senikauaks varjule jäid, kuni määratsev salk laiali läks.

Öhtul koju tulles langeb Vilms toolile, katub näo kätega ja nutab — viha pärast. „Nad julgesid mind peksa! Miks ei olnud mul revolvrüt kaasas? Ma ei oleks lasknud enesega sel kombel ümber käia!“

Kuid J. Vilms ei olnud norutaja. Juba järgmisel päeval näeme teda jälle, olgugi kinniseotud peaga, linnavolikogu koosolekul, kus ta teraval sõnal enamlastele piitsahoopet jagab. 42 häälega 24 enamlaste hääle vastu võetakse protest vastu, mis enamlaste vägivalla hukka mõistab. Kogu maalt lendavad protestid sellele liiks kokku.

Kui nüüd ka veel 28. novembril 1917 Vene otsustava Kogu saatust selgub, ei hoi enam miski J. Vilmsi tagasi rippumatu, iseseisva Eesti riigi loomise mõttele lõpulikult üle minemast, ja sest ajast peale leiame teda juba tuliste Eesti iseseisvusvõitlejate ridades. Ühes J. Poska ja Seljamaaga pöörab ta Peeterburis olles liitrii-

kide saadikute poole „maakuulamiseks“ ja saab neilt lootustandvad vastused Eesti iseseisvusemõtte teostamise asjus.

Esialgul pannakse veel mõned lootused Eesti Asutava Kogu peale, mille valimised enamlaste poolt välja kuulutatakse. Asutav Kogu peab oma vägeva sõna Eesti tuleviku kohta ütleva. Kuid niipea kui enamlasted näevad, et nad valimistel vähemusse kipuvad jääma, lõpetatakse Asutava Kogu valimised.

Nüüd ei aita enam mingi muu nõu kui tuleb hakata energiliselt Eesti iseseisvuse väljakuulutamiseks parajat momenti otsima. Ühes teiste Eesti tegelastega võtab J. Vilms osa kitsastes haritlaste klubi ruumides salaja töötavast iseseisvuse manifesti komisjonist, ja kui Saksa vägede sissemarsimise kohta Haapsalust teated tulevad, nõuab Vilms ühes teistega, maksukomis maksab, manifesti väljakuulutamist. Sekst otstarbeks loodud Eesti Päästekomitees on ta liikmeks. Ta on valmis sõitma Haapsalusse ja Tartu manifesti välja kuulutama, kuid need katsed lähevad nurja. Viimaks õnnestub see Tallinnas. Eesti ajutise valitsuse kokkuseadmisel hinnatakse ta tegevust vääriliselt ja usaldatakse ta kätte kohtu- ja peaministri abilise ülesand.

Algab okupatsioon. Saksa raudrusikas liitub Eesti avalikul tegevusel kõri kinni. Jällegi töötatakse „põranda all“, organiseeritakse sakslastele palju tuska sünnitavat „passiivset vastupanekut“. Kuid J. Vilmsi püsimatult vaim ei suuda kaua seda põrandaalust, passiivset vastupaneku elu välja kannatada, vaid januneb tegevuse järele. Ja tal tekib mõte Eesti pinnalt lahutada, et välismaal Eesti asja kasuks töötada. Kui teised Eesti tegelased näevad, et teda miski asi enam sellest elukardetavast sammust tagasi ei suuda hoida, lepivad nad viimaks selle mõttega, kuigi kõigil kartus südames pesitseb, et noor, julge mees läheb surmasuhu. Teda varustatakse eriliste volitustega ajutise valitsuse poolt ja tehakse ülesandeks meie välissaatkonda ajutise valitsuse juhtnõõride järele korraldada. Talle antakse isegi õigus välismaal vajaduse korral uut ajutist valitsust luua — nii suur oli kõigi Eesti juhtivate tegelaste usaldus temasse ja ta võimistesse. Kaaslaste ja sõprade paremate soovide saatel asub ta kardetavale teekonnale — ja kaob... Alles mitme aasta pärast selgub tõde: J. Vilms tapeti ühes reisiseltsiliste, noorte kalevlaste Arnold Jürgensi ja Johannes Peistiku ja küüdimehe Käsmu rannamehe Aleksei Runkiga, kes vabatahtlikult teda ohtlikul teekonnal saatsid, Soomes asuva Saksa väejuhatuse poolt pärast metsikut piinamist Tallinnast saadetud käsu põhjal, milles kahtlemata kaastegevad olid meie Balti sakslased. Kuid ka surma minnes ja piinasid kannatades

jääb ta mehiselt Eesti asjale truuks, seda tõendavad ta kaaslase, noore kangelase A. Jürgensi sõnad enne mahalaskmist, mis pärast teatavaks said: „Teatage, suureme Eesti iseisvuse eest, pole kedagi välja annud.“ Rahu teie põrmule — ja igavene mälestus...

„Ja kui langevad meie saadikud — nende

mõtted ei lange mitte, mõtted elavad edasi ja neil on suur tulevik. Meie valime jälle uued mehed, valime nükaua, kuni viimaks mõte võidab,“ hüüab juba noor 17-aastane J. Vilms 1906. a. Pärnus ja tal on õigus, — mõte on võitnud — Eesti on vaba ja jääb vabaks seni, kuni meil jätkub niisuguseid mehi nagu seda oli Jüri Vilms.

Ennu-Eerot a'avad juttu.

Eero oli samavanune poisinulikas kui Enngi, ainult hirmus ägeda meelega. Ägedaks ja usaldusetuks oli teda ärritatud, seepärast pidi ta tüki aega järele mõtlema, enne kui otsustas minna Ennuga metsa marjule.

— Kui mina õete lähen sinuga, siis sina pead olema hästi viisakas, muudu mina sinu turja senna maa sisse kangutan, ütles ta Ennule.

Enn lubas olla nii viisakas kui oskas. Mäni raiesmikule, kust aga ei leitud palju midagi.

— Põngerjad on puha ära korjanud, seletas Eero asjalikult.

— Mida need põngerjad tähendavad? küsis Enn.

— No kas sa siis ise ei tea, ise oled koolis käind? Eks ikka jõmpsi kad.

— Kas poleks parem ütelda: lapsed? See kostaks palju kenamini.

— Rikastel on lapsed, kehvadel on põngerjad, kägarad ja jõmpsi kad.

Enn otsustas nüüd oma valgustustööd alata.

— Üheväärilised on need kehvade kui rikaste lapsed, kui ainult teineteise vastu on head ja üksmeelsed.

— Nüüd sa küll eksid. Ei need saa kunagi üheväärilisteks, pursuide lapsed ja kehvade kägarad.

Enn vaatas suuri silmi oma kaasmarjulist, kes näis olevat nii kindel omas arvamises.

— Meil, lastel, küll ei kõlbaks kedagi pursuiks nimetada, tähendas ta siis. Ja nüüd pidi jälle Eero teda omakord suuri silmi vaatlema.

— Nad ju nimetavad meidki punasteks.

— See on ka eksitus. Meil, noortel poistel, ei kõlbaks sel kombel üldse kedagi nimetada.

— Aga ollakse ju vastasparteidest, ja meie oleme proletariaat.

— Mida siis see sõna jälle tähendab? küsis Enn:

— Vaesrahva väge, teadagi.

— Mis siis sellest?

— Aga ikka seda, et meie peame pursuide peale haukuma, ütles Eero tõsiselt.

— Ohoo, nüüd sa eksidki! välgatas Ennule.

— Eks igaüks või saada nii jõukaks, kui ise püüab ja tahab, keegi ju seda ei keelaks.

— Kas tõesti ikka? Küllap siis mina tahaksin saada ka üsna jõukaks, tähendas Eero.

— Ja kindlasti sinu isa ja emagi tahaksid sedasama, arvas Enn.

— Aga küllap muidugi.

— Ja kui saaksid, siis oleksid nemadki pursuid ja kehvemad peaksid nendegi peale haukuma?

Eero mõtles vähe aega ja ütles siis:

— Küllap nad siis ka ikka oleksid pursuid, aga ei maksaks kellelgi sellepärast nende peale haukuda.

— Näed sa nüüd, kas mul pole õigus. Niisugused nimetused on kõik tühjad puha, iseäranis meie, noorte, keskel. Meie oleme kõik jõukusest hoolimata ühe isamaa lapsed ja peame hoolt kandma, et isamaa kosuks.

— Ja kuidas tema eest ühiselt hoolt kanda? küstles Eero. — Sa vist kindlasti arvad seda, et peaksime kuuluma kaitseliitu.

— Muidugi mõista.

— Ohoh! türtsatas Eero. — See ju ongi see pursuide asutus.

— Jälle pursuide! sähvas Enn. — Kas isa on sulle nii ütelnud?

— Jah.

— Sinu isa on ka valeteele viidud ja õpetanud nii üttelema. Sa ju alles olid nõus, et sina samuti nagu su vanemadki tahaksid üsna heameelega jõukaks saada.

— Seda küll, tõendas Eero.

— Siis ju peaksid nemadki kandma selle eest hoolt, et vaenlane ei pääseks nende varandust hävitama.

— See on nüüd küll sula tõsi, tunnistas Eero.

— Siis aga peaksid nad ka liituma kaitsemalevasse.

— Näib nii, kuid seni, kui ollakse kehv, ei ole tarvis, arvas Eero.

Ikka sama palju kui siiski. Pane nüüd tähele, ma seletan: Sa ju väga hoidad oma kodu, kuigi see on väike.

— Muidugi.

— Ega su vanemadki sealt heameelega ei lahkuks?

— Ei, teadagi.

— Aga kui tuleks vaenlane kas raja tagant või kustki mujalt, missugune tahes, ja ütleks, et võtab ära teie sauna?

— Siis tuleks seesugusele küll anda niisugune keretäis, et ta mäletaks, arvas Eero.

— Noh, näed nüüd. Meile kõigile on kodukohad kall'd ja need kaunid metsad, järved ja põllud. Ei neid annaks keegi võõraste põletada ja tallata.

— Küll lööksin minagi sekka ja kaitseksin, kui seesugust peaks sündima.

— Nüüd sa näed isegi, et niisugused valve-

korraldused on tarvilikud, mis hoiaksid kodumaa rahu ja valvaksid, et võõras vaenlane siia ei pääseks hävitama. Ja meie, noored, peamegi selles kõik üksmeelselt aitama, eks ole, Eero?

— Tõsi, kuid siis ju ei olekski enam pursuisid ja punaseid, või kuidas, Enn?

— Ja ei olegi. On ainult ühise isamaa üksmeelsed kodanikud.

V. Korhose järele
Soome kaitseliidu ajakirjast
„Hakkapeliitta“.

Laul kodumaale.

J. Oro.

*Näen nurmi, nõlvi, aruheinamaid
ja sinimetsi ojade ja järvi vahel,
näen merd ja lahti säääl, kus saarestiku ahel
ja luiteneemi piirav vesiaind.*

— Turaanist rännaklained hallil ajal rahva
siia töid,
siin töö ja võimas tahe kauni kodu löid.

*Kui kangastus või kaugel terendus —
näen tulikahjude ja lahingute turma,
kui sangarmeel viis kodukaitsjaid surma,
võim võõras ülemeelselt herendus.*

*Ei tarmu tulikeeli aeg ja needus kustutada
saa,
— suur tahe väärast võõra, vabastades maa.*

*Maa vaba kevadpungi paisutab
ning töö ja vaeva helge tulevik kord tasub;
siin meherinnas sangarvaim veel asub,
mis iga vaenlast raudselt kaisutab,
sest kaunist maad, kus suviõhtuil unistamas rukkirääk,
on kaitsmas valvel kangelase meel ja tääk.*

Vabadussõja hingelaadist.

(Mälestusi ja mõtteid vabadussõja aegadest.)

Meie vabadussõjal oli üldiselt kaks ajajärku. Esimene oli ebamäärane ja ähvardas kõigest hoolimata kalduda halva poole: see oli 1918. a. lõpul järkjärguline taganemine Narvast ikka koomale Tallinna alla. Teine oli aga sama järjekindlasti, kuid otse vastupidises suunas tagasisurumine Eesti loomulikkude piirideni, maa puhastamine vaenlastest ja kindel tahe neile loomulikkudele piiridele seisma jääda, mitte taganeda, mitte aga ka sõja pärast ette võtta kaugemaid, juba otstarbetumaid rünnakuid sügavale võõraste maasse. Iseäranis see viimane asjaolu on tähelepanev. See iseloomustab kogu meie vabadussõda kui selget kaitseõda. Isegi Lätimaa lahingud olid sellest

vaimust kantud, kuigi siis tulid juure vihatud okupatsioonipäevade kättetasumise tundmused. Ja seda tunnet pidid jagama niihästi meie väejuhatust, teadlikkust meie võimetest, kui ka iga lihtsõdur oma loomuliku järelekaaluva arusaamisega.

Tähtsaks ja väga kasulikuks momentiks igas otstarbekohases sõjapidamises, mida küllalt hinnata ei saa ja mis just igasuguses sõjas kõige kaaluvamaks on tunnistatud, on just see teadmine oma tarvilikkudest ülesannetest ohvitserist lihtsõdurini. Usun, et väga harvadel juhtumustel on see moment täiesti maksvusel. Ja et see moment just meie vabadussõjas ilmsiks tuli, on teatud määral vist olnud tingitud ka sellest, et meie väe

kujunemine arenes ühes sõjapidamise endaga. Tuldi väkke selle lihtsa arusaamisega, et ei olda mitte ainult lihtsõdur, kes peab seda ja seda käsku täitma, vaid oldi enamasti ka omaette mõtlev inimene, ühtmoodi suurte kohustustega vaenlast maksu mis maksab tagasi suruda, nagu iga tema ülemuski, kes valitsesid ainult suuremate teadmiste üle sõjapidamise viisidest ja oskuse üle ja selles olid vastuvaidlematud juhatajad. Sellest ka suur üksmeelne arusaamine ülemast alamani. Ja, vähemasti oma kogemusest lihtsõdurina mäletan, et tõesti ei olnud millalgi vähematki lahutavat tunnet ohvitseri ja sõduri vahel. Nagu ei mäletakski, et ohvitseril oleks suurem ülesanne ja vastutus olnud kui ühelgi teisel meist. Kuigi see muidugi oli, aga väes eneses see nagu ei olnud märgatavgi. Näis nagu, et mitte ainult ohvitser ei vastutanud operatsiooni käigu eest, vaid igaüks meist samuti. See-gi oli ju harilik, et väeosa ülemuseta täitis oma ülesande, nõnda alalistel luurekäikudel ja ka üksikutel kokkupõrgetel, kuidas need ka juhtusid.

Selles paistab vast kõige enam, et rahvavälv võrdluseks oli nagu tol korral palju ühist sellega, mida võiks praegu nimetada otsekohe kaitseliidu vaimuks kodanikkude omaalgatusliku enese eest väljas olemise vaimuks. Muidugi aga ei tohi salata organisatsiooni täiuslikkuse tähtsust. Alles siis, kui saavutati kindel, astmeline, kõike üle nägev ja juhtiv organisatsioon, jõuti selleni, et iga väeosa oli ja tundis end juba üksusena tervest lagunematust väerindest, mis tegutses otstarbekohaselt, iga osa täielises kokkõlas kogu organismiga, mida juhtis ühine käsi, — siis alles pöördus sõjalehekülg meie kasuks ja algas pealetungimine.

Olgu mõningaid mälestusi nii sellest esimesest kui ka teisest ajajärgust siin toodud piltidena.

Mäletan näiteks esimesest sõjajärgust detsembrikuul väikesi salku väeliinil, kes midagi ei teadnud muust, kui et nad olid eesliinil, ajuti kokku puutudes vaenlase salkadega, kellele lühikese tulevahetuse järele tuli jätta oma asukoht, sest endid oli ainult tosina või poolteise ümber mehi. Salk, milles asusin, oli poolenisti koolipoistest, kelle vaprust ja eneseohverdavat vabatahtlikult osa võtma tormamist kõige kiiduväärilisemalt võis mälestada, kes aga siiski said olla ainult nõrgaks katteks,

sest et arvuliselt ei olnud ju midagi teha. Nii märkisid nad ainult ära kokkupuutumise kohti vaenlasega, kellest midagi ei teatud lähemat, sama vähe kui teati nädalate kestel, kus ja missugused on veel need teised jõud, mis meiega ühiselt vastu seisavad vaenlase jõududele. Ühest mõisast teise, põrandal puupaku peal magades, kõva pakase käes, alati ebamääraselt tundes, nagu oleks see salgake ainuke ja üksik, muust maailmast lahutatud, mis tervet sõda peabki, kord üksikusse raudteevahiputkasse sama hästi ära mahtudes nagu laialdasse mõisassegi. Ja ainuke elavam, äratavam tundmus oli see, kui vahest soomusrong, meie esimene, vähe aja pärast ka teine eelvahisalgast vaikides mööda veeres ja tundmus tuli, et nüüd on vähemasti üks tüsedam, reaalsem jõud meie ja vaenlase vahel veel olemas. Samuti virmalised, neid oli sellel talvel palju, — nende vehkimist vahipostil vaadates tähendati: „Virmalised toovad õnne, küllap nüüd pööre varsti ka tuleb.“

Aga ometi oli ka väikesi võitegi ja rahuldavaid vastupanemise tundmusi. Vist Kabala jaama juures oli meie vahipost, nii nagu see nii kergesti võis juhtuda, liialt kauaks oma eelpostile jäänud, sest et vaenlane ta oli unustanud või olnud märganudki ja mööda oli läinud kustki metsade vahelt. Tulime ära, kui alles tubli kett tuliste ubadega, vist mingisugune järelevägi, otsejoont raudteeputka peale tuli ja meie tosina sealt välja surus. Liikusime raudteed mööda tagasi, telefoniliin oli tagant katkestatud, ja varsti olimegi miski raudteesilla kohal selja tahta tulnud vaenlasele ilusti peale sattunud. Lahingu lömise ausa, igatahes löime vaenlase seisukohalt välja, nii et ta mehi surnutena maha jättis, ja siis jõudis ka soomusrong päralt. Muidugi ei olnud sealgi kauaks peatumist. Kuid missugune meeltülendav tundmus siiski. Olgugi, et mõnel mehel saapatallaks oli seotud kasetoht ja ja varbad külm võttis.

Ei olnud lihtsalt sõjalise jõu tundmust ja valitses ebamäärane selguseta olek, kui palju meid on ja kuidas oleme ning kes, kus ja kui palju on vaenlasi. See oli see esimene sõja periood, paratamatu, sest vägi oli alles loomisel, varustus, mis meil seljas, oli see, mis igaühel oli enda toodud, ja relvaks püss käes, mis pealegi tõrkus, vahest oskamatust ümberkäimisest, vahest laskematerjaligi vähesusest.

Muidugi räägin sellest nii, nagu see

endale paistis, kuid see on ju tähtis, kuna ta räägib osalt vaimust, mis väes valitses.

Sellevastu missugune hoopis teine õhk hakkas puhuma hiljem, kui tulid uued väeosad, täideti liin ja seoti sidemega, kui tulid soomlased, vähemasti kuuldi, et soomlased olevat tulnud ja inglise laevadki olevat tulnud. Tegelikult aga, kui iga väeüksuse juure sigines tehnilisi laske-riistu ja oma patareid sõitsid kärisesed liinile, kui tekkis soomusrongile initsia-tiiv. Hoopis teine vaim, ja taganemise tarvidus nagu kadus iga väiksemagi salga juures.

Rood, mis seni oli taganenud, pani äkitselt vastu, kaks korda päeva jooksul oli tõrjunud pealetuleva vaenlase tagasi ja järgmisel päeval läks ise üle kallale-tungimisele. Millest see tuli? Mehi oli tal samapalju kui ennistki.

Aga sõdurid olid kuulnud, et kõrvale oli tulnud teisi väeosasid, sidemeks saadatud mees oli ise käinud ühendust loomas ja tuli tagasi: „Kalevlaste malev. See nüüd juba vihub. Räägitakse, et soomlasigi.“

Käsk oli pealetungimisele üle minna, ja suurtükke mürises nüüd nii sealt kui siitki poolt. See oli kõrvale lõbus kuulda. Ja nii pea kui esimene tee sai jalge alla Kiiu ja Kuusalu all, ei olnudki edasimine-misel enam mingisugust raskust. Tuli ainult peale tormata, ja vaenlane aina kadus.

Soomusrongid ja soomlaste salgad te-gid küll suurema ja otsustavama töö, kuid ka jalgvägi oli hoopis teine. See tundmus, et saab edasi minna, läks varsti üle otse kadedaks edasiruttamiseks, kus üksteise eest püüti võtta ära ülesandeid.

Nii juhtus sedagi, et ägedasti kogu päeva tulise hooga regedel edasirutta-mise järele püüti vaenlast tabada, jõuti külani õhtul, kus kuuldi, et „olidki sees.“ Pandi laskerelvad kõik tormiliselt hüüd-ma ja võeti küla tormiga ära ja — tuli välja, et naabrirood oldi vallutatud, kes oli veelgi kaugemale ette pugeda osanud, veidikese kõrvale kaldunud ja ei olnud osanud selgeks teha, et ta ei ole vaenlane. Aga hea ka, julged mehed olid heitnud väsimust magama, muidugi põrandale, majad olid nagu sõel, aga mehed olid ter-ved ja langesid kõik „vangi“. Vahipos-tid olid muidugi teiselpool küla vaenlase poole ja jäid puutumata, kuna mehed, kellega hõiguti ja vaenlane kindlaks teh-ti, olid heitnud pikali ja langesid ka vangi.

Nii läks operatsioon kuni Narvani ja üle Narva jõegi teisele poole venelaste kü-ladesse Demjanka, Feodorovka, Vitino peale, ja kuidas neid nimetati, välja.

Kuid oli ka kurbi juhtumusi. Järve lahing. Suure rutuga edasi minnes sõi-deti regedel rõõmsa meelega otse küla peale, lagedat välja pidi, milles ei tea-tudki asuvat venelaste patareid madrus-tega. Ja käputäie meestega, kes kõik olid nagu pihu peal näha oma väikeselt arvult, läks lahing, mis ulatus poole kü-lani; mehed lasksid seistes, said haavata ning langesid. Lõpeks õhtu poole olid sunnitud tõmbama tagasi, aga ühtlasi la-sid jalga ka venelased.

Siiski kahju, ei saadud vallata patareid, ja veelgi kurvem, mehed nutsid viha pä-rast, oli langenud kuuskümnest mehest haavatute ja surnutena umbes üks kol-mandik.

Väga paljudel kordadel aga vallutati külad ja aeti vaenlast hoopis õnneliku-malt, mitmed roodud olid selles otse meis-terlikud. Mindi külale võimalikult hästi lähedale, märkamata, ja siis tõmmati kõik relvad hüüdma, tugev „hurraa“, ja üllata-tud vaenlane, kellest naerdi, et ta kuue-tunnilist tööpäeva harrastavat, kes ei teadnud, missugune hulk talle nüüd peale oli tulnud, tühjendas mõne kasseti ja las-kis siis jalga, jättes maha relvu ja va-rustust.

Nii oli tagasimineks sama teed mööda, millel taganeti, lausa võidujooks, mida toetasid alalised dessandid mere poolt ja laevastikutuli meie endi dessantlaevade poolt. Tagasimineks läks palju kiiremini, isegi kiiremini kui taganemine. Suurel Nar-va teel, mis viis mere kallakut pidi, oli Nar-va eel alatasa venelaste langenuid lumel, nii hästi oli tabanud laevastiku tuli. Ja des-sant oli vallutanud juba varem Narva. Ai-nult Vaivara juures, kus pidi olema vanu kaevikuid ja kus oodati suuremat vastupa-nekut, saadi veel suurem üllatus: venelaste polk andis enda ise vangi, ju need dessan-did seda neile olid õpetanud. Segi oli löö-dud see enamlaste operatsioon.

See oli see uus vaim, mis kestis kogu järgneva sõjaaja. Lõunafrondil oli mui-dugi juba kuulda Kuperjanovi ja samuti ka seal soomusronge. Aga sellest ei tea lähemat, see sündis sel korral teisel. Need on ainult mälestusi sellest, mida ise elati ja tunti. Ja seda jatkus igalpool hiljem-gi, kus lahingud muutusid äge-damaiks, kestvamaiks, vastu-pane-k püsivamaiks ja ähvar-

dasid vahest isegi ajutised taganemised ja sõjaõnne vanakumised; nii Petseri, Mõniste, Pihkva ja Riia frontidel.

Tunti aga alati oma väeülemust ja ohvitseri, kes nagu sulasid tervesse väesse, keda kuuldi, sest et nende olemine oli sama mis teistegi olemine, ja arusaamine oli üks ja ühesugune. Aga kus mehed väljas olid, seal olid kõik ühtmoodi väljas. Ja polnudki ju palju, millest oleks tulnud aru saada ja mida mõista. See maatükk siin oli oma maa, siin elasime meie, olid meie kodud, siia oli tungitud sisse; maksku

mis maksab, see tuleb võtta tagasi ja pidada enda käes.

Üle selle, mis oli venelase pool, mis rääkis, tundis, elas teisiti ja oli igas tükkis teisiti, see oli võõras, selle vastu ei olnud erilist huvi; isegi see üleolev tundmus, et siingi seda vaenlast saab pigistada ja temast üle olla, seegi ei olnud vastupidav tunne; nii ei vallutanud ega ei opereerinud vägi teisepool Narva jõge ja teisepool Pihkvat mitte enam selle edukusega, ei olnud enam vii valmis ohvreid kandma kui oma piirideni. See oli vabastumise-sõda, iga tundemärgi järele. E. R.

Mõnd Nõukogude Vene kodusõja-määrustikust.

E. Meos.

Alati on vaja teada hädaohtu, mis meid varitseb. See on üks neist tingimustest, mille kaudu meie võimalikuks saab end hädaohu eest hoida. Seepärast on kasulik avalikkuse ette tuua neid võtteid, mille kaudu poliitiline erakond Komintern, mis võimul Venemaal, kelle liigete oskust ja asjatundlikkust praegusel korral eitada ei maksa, välismaal revolutsioone mõtleb korraldada, — revolutsioone, nagu see, mis Nõukogude Venemaale tema praeguse korralduse on annud. Abinõud nende võtete selgitamiseks andis 1924. aastal tookordne Nõukogude Liidu sõjarevolutsioonilise nõukogu esimees, ning maa- ja mereväe komissar Trotski ise oma kõnedega, mis ta 7. mail 1924. a. R. K. K. A. sõjaakadeemias (punaväe kindralstaabi akadeemias) ja 29. juulil samal aastal sõjaakadeemia juures asuva sõjateadusliku seltsi juhatuse koosolekul pidas, sealjuures ka üldjuhtnõore kodusõja-määrustiku väljatöötamiseks andes.

Vaja vaid analüüsida seda kõnet, nii nagu see tookordse Nõukogude aegkirjanduses edasi on antud, et selle kihutustöö kohta selgusele jõuda.

Et suuremat kavakindlust mässuliikumiste tekitamiste alal luua, alustati 1924. aastal Trotski ja teiste tähtsamate Vene kommunistide algatusel n. n. kodusõja-määrustiku väljatöötamist. Nagu Nõukogude Vene sõjaaegkirjandusest näha, püüavad kommunistlised poliitikud ja sõjateadlased kodusõja-määrustiku põhilauseid mitmesuguste abinõudega igakülgselt selgitada. Selle küsimuse uurimise kallal töötavad R. K. K. A. staabi (punaväe kindralstaabi) sõjaaeglooline osakond, Vene kodusõja uurimiskomisjon, mitmesugused sõjateaduslikud organisatsioonid, üksikud poliitilised juhid ja sõjateadlased. Peale selle arutatakse seda küsimust mitmekülgselt eriti sõjaaegkirjanduse veergudel, punaväe juhtide ja

sõjapoliitiliste tegelaste nõupidamistel ja sõjateaduslike organisatsioonide koosolekutel. Ka kõrgemad sõjaõppeasutused, nagu punaväe sõjaakadeemia ja muud, võtavad tegelikult osa kodusõja-määrustiku uurimistöist. Seda küsimust on pikemalt puudutanud mitu korda avalikkudes kõnedes ka Trotski, nagu eelpool mainisin.

Nüüdne aegjärk nõudvat punaväe juhtidelt, Trotski arvates, peaaesjalikult oskust kooskõlastada sõjategevust revolutsiooniga, s. o. kominterni poliitikaga. Et edukalt juhatada klassisõja arengut ja teadlikult temast osa võtta, tulevat põhjaliku uurimise alla võtta: a) klassisõja seadusi ja b) nüüdisaja sõja meetode. Klassisõja kogemuste varal tulevat välja töötada klassivõitluse, eriti klassisõja, üldiseid põhivõtteid, mida võiks kodusõja-määrustiku sissejuhatuses igakülgselt selgitada, tuues seks hulk aegloolisi näiteid. Selle järele tulevat kodusõja-määrustikus veel põhjalikult selgitada kolm klassisõja järku: 1) organisatsiooniline ja tehniline ettevalmistusjärk klassisõjaks, 2) avalik mässuliikumine riigivõimu haaramiseks ja 3) võidu kindlustamine peale võidu saavutamist.

Vaatleme lähemalt neid kolme aegjärku.

Ettevalmistusaegjärku suhtes olevat tarvis selgitada kommunistliku revolutsiooni eeltingimusi ning organisatsioonilise ja tehnilise ettevalmistuse elemente, tihedas ühenduses poliitiliste elementidega, nii nagu: 1) tööliste võitlussalkade loomine, 2) „rakukeste“ loomine „imperialistlikes“ kodanlikkudes valitsusasutustes, sõjavägedes ja raudteedel, 3) salajased juhtimisorgaanid riigi elulisemates keskkõhtades, — illegaalsete „komandantuuride“ moodustamine tähtsamate eluliste tsentrumite vallutamiseks.

Avaliku mässuliikumise aegjärku suhtes tulevat juhtnõore välja töötada: 1) silmapilgu va-

likuks mässuliikumise alustamiseks *), 2) sideme loomiseks strateegia ja poliitika vahel, 3) operatsioonikava väljatöötamiseks kooskõlas rahva territoriaalse grupeerimisega sotsiaalsete tunde- märkide järele**), 4) kohalise edu arenguks, 5) vahetpidamata pealungiks jne. Erilist tähelepanu tulevat, Trotski soovitusel, pühendada õige momendi valikuks mässuliikumise alustamiseks. Kui kodusõda juba alanud, tulevat ta peatamata ja armuheitmata lõpule viia.

Viimase aegjärgu suhtes tulevat muuseas valgustada järgmisi küsimusi: 1) peale võimu kättemaaramist otsekohe üle minna regulaarvää moodustamisele, 2) sõjaväe valitsusaparaadi tsentraliseerimise süvendamine, 3) sõjapoliitilise aparraadi, sõjatribunaali, tökkesalkade j. t. moodustamine 4) välja minnes peaaesjalikult proletaarlistest keskkohadest raadiuste sihis — ekspeditsioonisalkade tegevuse korraldamine, 5) vastase elava jõu süstemaatiline hävitamine j. m.***).

Suure tähtsusega olevat ka järgmiste küsimuste lahendamise tarvidus: sotsiaalsed vahekorrad mässuliikumiste piirkondades ja lääne põhjalik erinemine idast. Siit järgneb: 1) proletariaadi võitluse erinemine kodanluse vastu — rahvusliku demokraadi võitlusest välsmaalaste võimu vastu †) ja 2) väljaspoolt sissetungivate

*) Mässuliikumist võib alata vaid siis teatava lootusega edu peale, näiteks, kui välissõda on maa ära väsitatud, puudust ja rahulolematust sünnitanud, võimul oleva valitsuse kõigutanud jne. Nii toimetati Venemaal esiteks keisri-, siis Kerenski-valitsuse vastu ning 1918. aastal Saksamaal, kui keisrivalitsus nii hooletu oli ja Nõukogude Vene valitsuse ametlikkuldel esitajatel pärast Brest-Litovski rahu Saksamaale lubas tulla, nii et võimalikuks sai seal propagandat koordineerida ja rahaliselt toetada.

**) Ühiskondlike klasside jaotust riigi mitmesugustes osades tulevat tegevusplaani kokkuseadmisel tõsiselt arvesse võtta.

***) Viimaseks võitlusjärguks oleks kasutamisejärg, mis võimu oma käes pidamist ja koondamist kindlustaks. Seks tulevat vallatud piirkonnas luua tsentraliseeritud sõjaväeline organisatsioon ja poliitiline administratsioon, mis näiteks kohtud, mitmesugused valitsusasutused j. m. oma võimu alla võtab. Sarnaselt vallatud piirkond isoleeritakse tökkesalkadega muist riigi osadest. Teised salgad, vallatud piirkonnast kiirtena laiali minnes, hävitavad sihikindlalt vastase elavaid jõude.

†) Nii tuleb Aasias toetada rahvaste võitlust võõra võimu vastu, kuna Euroopas ja Ameerikas tuleb ette näha proletariaadi võitlust kodanluse vastu. Et Aasias tegutsemiseks abinõusid muretseda, on punaväe sõjaakadeemia juures idaosakond asutatud, nii eraisikuist kui ka sõjaväelastest, kelle ülesandeks on Aasias tegutseda. See osakond võimaldab oma õpilastele õppida: a) mõne rõhutatud idamaa rahva keelt, b) idamaa rahva rõhuja keelt, c) Marks'i teooriat, — et võimaldada õpilastele kasutada ühiskondlist seisukorda ja selgusele jõuda, kumb on kasulikum, kas asuda tegutsedes klassivõitluse või rahvuslise iseseisvuse alusel.

sõvajõudude tegevuse kooskõlastamine sisemise mässuliikumise ja mõlema eelpoolmainitud teguri suhteline osavõtt kodusõjast. Peale selle olevat Trotski arvates tarvilik kodusõja-määrustikus tähelepanu pöörata ka vasturevolutsiooniliste mässuliikumiste mahasurumise taktika valgustamisele.

Küsimuse peale, kelle jaoks tuleks kokku seada kodusõja-määrustik, vastas Trotski: „Meie määrustik peab eestkäit pühendatud olema juhtivatele kaadritele, — revolutsiooni juhtide koosseisule. Arusaadav, et üksikute küsimuste suhtes seda määrustikku üksikute osadena populariseeritakse ka laiematele ringidele, kuid esimeses järjekorras peaks ta ikkagi pühendatud olema juhtidele.“

Puudutades oma kõnes 29. juulil 1924. a. mässude korraldamise kava kokkuseadmist, toonitas Trotski, et mässude korraldamise kava väljatöötamine rajatakse mitte tsentraliseeritud revolutsiooniliste vägede tegevuse alusele, vaid iga üksiku salgaga kõige laialisema iseseisvalt tegutsemise peale, ühes eriülesannete täpse kindlaks määramisega igale salgale. Üldreeglite järele teostatakse relvus võitlust mässajate poolt n. n. „väikesõja“ (malaja võina) meetodite järele, s. t. — partisaani- või poolpartisaani-tüüpi salkadega, mis üksteisega liidetud rohkem poliitilise distsipliiniga ja ülesandest ühtlase arusaamisega, kui korrapäraselt tsentraliseeritud sõjaväe valitsuse mõjuvõimuga.

Punaväe varustustegelaste nõupidamisel Moskvas, 25. oktoobril 1924. a., selgitas Trotski eriti Nõukogude Vene punaväe seisukohta rahvusvaheliste sõvajõudude vahekorra suhtes ja sõjarevolutsioonilise organisatsiooni tähtsust proletariaadi klassivõitluses. Nende küsimuste selgitamisel toonitas Trotski järgmist: „Millega otsustatakse revolutsiooni käik? See otsustatakse proletariaadi revolutsioonilise teadusega ja tema osaga tööstuses, samuti klasside objektiivse vahekorraga, rahvusvahelise vahekorraga jne. Ka kodanluse jõu määravad kindlaks sotsiaalaegloolised tegurid. Kui asi aga läheneb võimuhaaramise momendile, ütleme meie: „Moodustagem lööksalgad ja relvastagem lahingsajad!“ Klassivõitlus jõuab sarnase punktini, kus küsimust lahendatakse nimelt vintpüssi, kuulipilduja ja isegi brovningi ning nagaaniga.“

Ülaltoodud väidetega kriipsutas Trotski eriti alla seda suurt reaalset tähtsust, mis on võimu haaramise suhtes mässu tõstnud proletariaadil ja mässulistel relvusorganisatsioonil ning otsekoheisel relvusvõitlusel kõigi olemasolevate relvadega, isegi väiksemate käsilaskeriistadega.

Kodusõja tehnilisi ja poliitilisi küsimusi käsitleb üksikasjaliselt punaväe sõjaakadeemia professor ja end. kindralstaabi kindralmajor A. Verhovsky oma üldise taktika õpperaamatus («06-

щая тактика»). Neile küsimusile on põhjendatud ses raamatus eriosa pealkirja all „Mässude taktika“ (lk. 535—769). Erilist huvi pakuvad Verhovsky õpperaamatus need kirjutused, mis käsitlevad üldiseid oletusi mässude ettevalmistustest linnades ja külates ning relvus võitluse korraldamist mässude ajal.

Üldse võib kindlasti konstateerida S. S. S. R-i tähtsamate poliitikategelaste ja punaväe juhtide äärmist elavat huvi kodusõja tekitamise küsimuse vastu demokraatlikes riikides, eriti aga läänepoolseis naaberriikes. Kõige selgemini väljendab seda R. K. K. A. (punaväe) kõrgema ratsasõjakooli ülem Batorsky (end. kindralstaabi ohvitser) ühes oma kõnes, kus ta sõnasõnalt ütleb: „Tulevikus on võimalik, et sõjad tekivad ilma märgukirjade vahetuseta ja ilma vastastikuse hoiatuseta. Arvan, et kui Poolas või Rumeenias, Lätis või Eestis proletariaat asuks otsekohele väljaastumisele, siis ei hakka punavägi märgukirjade vahetust ootama, vaid läheks oma ülem-

juhataja käsul otsekohe kodanlise riigi proletariaadile appi.“

Sarnane asjaolu nõuab ka meilt kõigi abinõude kavandlat tarvitusele võtmist meie vabariigi ja rahva iseseisvuse, sise- ja välispoliitilise julgeoleku kindlustamiseks. Sõjaettevalmistuse igakülgne teostamine rahuajal lasub meie kõigi südametunnistuse ja õlgade peal tõsiseima kohusena. Seda kohustust rõhutab eriti tugevasti meie geograafiline ja praegune rahvusvaheline olukord.

Meie geograafiline asend dikteerib meile ette meie tegevusviisid, meie välispoliitika. Oleme olnud aeglooliselt teiste tallermaaks ja kes garanteerib, et see tulevikus meid ei ähvardaks! Meie head naabrid ja sõbrad võtavad meid sõpradena niipalju, kui võrd meie ise midagi suudame ja ise midagi võime. Meie rahu, meie iseseisvus on niivõrd kindlustatud, kui võrd ise suudame seda kaitsta. Peaksime meeletuleta vanade roomlaste aegloolist ütelist: „Si vis pacem para bellum!“ — „tahad rahu, valmista sõja vastu!“

Mõningaid andmeid mürkgaaside kohta.

E. Meos.

Viimasel ajal ilmunud lääneriikide kirjanduses leidub laialipillatuina — kord siin, kord seal, — andmeid mürkgaaside kohta, mis omal ajal suuremate saladustena ol'd tuntud.

Nii leidub H. Ost'i 1922. a. Saksamaal ilmunud „Keemilise tehnoloogia õpperaamatus“ järgmist:

„1915. a. algul tarvitasid sakslased pealetungi rinnetel vedelat kloori, mida väga suurtes kogudes vastase peale lasksid. Hiljem võeti tarvitusele ilmast rippumatud gaasgranaadid ja viskepudolid teiste mürkainetega. Nendest tarvitati täitmiseks järgmisi:

- 1) Phosgen (COCl_2) keemispunkt $+8^\circ$ juures;
- 2) Perchlorameisensäuremethylester (Diphosgen) — ClCOOCCl_2 — ehk n. n. „roheline rist“ (Grünkreuz), keemispunkt $+127^\circ$ juures.

Need nimetatud olid eriti mürgised. Nad mõjusid sissehingamise juures, sest hävitasid ilanaha koed.

3) Dichlorätylsolphid ($\text{C}_2\text{H}_4\text{Cl}_2\text{S}$) ehk n. n. „kollane rist“ (Gelbkreuz) — sinepigaas. Nimetatud aine mõjus väliste nahakudedele peale, sünnitades sügavaid haavu.

4) Diphenylars uchlörüd ($\text{C}_6\text{H}_5\text{AsCl}$) ehk n. n. „sinine rist“ (Blaukreuz) — keemispunkt $+39^\circ$ juures. See on pulbritaoline segu, mis granaadi plahvatuse juures tolmuna näol laiali paisati; mõjus lämmastavalt, sest ummistas hingamistorud.

Selle mürkaine valmistamiseks tarvitati ära kõik arseen, mis Saksamaal leidis.

Mõni sõna ühe tähtsama mürkgaasi — sinepigaasi — kohta. Sel gaasil on palju nimetusi: sakslased kutsuvad teda „Gelbkreuz'iks“ (kollane rist) — mürskude (millega ta täidetud) tunnusmärgi järgi, prantslased — yperiidiks, inglased — mustard gas'iks (sinepigaas).

Sinepigaas ehk yperiid leiti üles Saksa keemiku Victor Mayeri poolt 1884. a. Sel vedelikul on hirmsad kihvitamise omadused, nii et lihtne külgepuudutamine tugevaid, väga pikaldase paranemisega põletshaavu tekitab. Esimest korda tarvitasid sakslased yperiidit juulis 1917. a. Belgias Ypres'i pommitamisel, millest ta endale ka praeguse nimetuse — yperiid — on saanud.

Maa-alal, mil yperiidit sisaldavad mürsud lõhkevad, on mitu päeva tugevad kihvitamise omadused. Selle tõttu on mürgitatud maa-alal elavate olevuste viibimine kaitsevahenditeta täiesti võimatu. Yperiidit vastu ei aita üksnes gaasimaskide tarvitamine näo ees, vaid tuleb kaitsta kogu keha, tarvitades erilist õhu- ja veekindlat ülikonda, mis sarnane tuukri omale. Ent nendega saab varustada vaid erilisi keemiaosi. Kogu sõjaväge on võimatu varustada sarnaste ülikondadega; esiteks läheb see liig kalliks maksma, teiseks raskendavad kummiidid liikumist ning neis on võimatu kaua liikuda.

Yperiidil on kõrge keemispunkti ja tugeva vastupidavuse tõttu õhu ja maa keemilistele la-

hutusomadustele kauapüsiv mõju. Viimane ei avaldu väljaspool otsekohest nahaga kokkupuutumist igakord mitte kohe. Prantslaste poolt ilmasõjas yperiidi kahjuliku mõju vastu võitlemiseks väljaantud juhtnõores oli ette nähtud, et yperiiti sisaldavate mürskudega pommitatud väeosas kaotused oma kõrguspunkti alles 2—3 päeva pärast jõuavad, hilisema mõju juures vahel 5—6 päeva järele.

Yperiidiga lasta saamise kartus sundis lütlasi vältavale maski ja erilise kummilikkonna kandmisele, maa-ala desinfecteerimisele raskelt saadavate, kallihinnaliste keemiliste vastuollustega jne.

Yperiiti on võimalik neutraliseerida kloorlubjaga: kohad, kuhu yperiit sattunud, tulevad üle puistata kloorlubjaga, millega kokku puutudes yperiit oksüdeerub ja oma mürgised omadused kaotab; sest seisab ju yperiidi, samuti ka mõnede teiste ainete, nagu väävelhappe anhüdrid — mis otsekohe naha peale mõjuvad, — mõju selles, et nad oksüdeerudes organismilt hapniku ära võtavad.

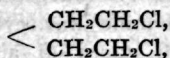
Vältava ja kavakindla tarvitamiskava läbiviimise korral võib yperiit suurte jõudude kaotustele ja väeosade täielikule lahtihargnemisele viia. Seepärast on yperiit n. ö. „kahe teraga mõök“ mõlemate sõdivate poolte vastu ja teda võib vastane tarvitada ainult neis kohtades, kuhu ta ise ei kavatse niipea sisse tungida. Linnade ja alavite hävitamiseks oleks yperiit igatahes väga soodus abinõu.

1924. aastal ilmus Saksamaal dr. R. Hanslian ja F. Bergendorff'i toimetatud raamat „Der chemische Krieg“. Selles raamatus eriosana on käsitatud keemiliste mürskude tulistamise meetodit, kus leiame andmeid ilmasõjas sakslaste poolt tarvitatud mürkgaaside kohta, millega olid täidetud kahurmürsud:

1) „Blaukreuz“ („sinine rist“) $(C_6H_5)_2AsCl_3$ — ärritav aine, +15° C juures kõva keha; tarvitati mürskudes ja miinides.

2) „Grünkreuz“ („roheline rist“) ClC_6Cl_3 — lämmastav mürkaine, +15° C juures gaas; tarvitati mürskudes ja miinides.

3) „Gelbkreuz“ („kollane rist“, sinepgaas ehk yperiit)

— paiseid tekitav ja lämmastav lahingaine, +15° C juures vedelik, tarvitati mürskudes ja miinides.

Läinud aastal ilmus Cambridge'i ülikooli keemiaprofessori Haldane'i sulest keemiasõja kohta käiv raamat „Callinicus. A defence of chemical warfare“, kus selle autor ütleb,

et ilmasõjas olnud tarvitusel 25 isesugust seltsi mürkgaase, mida ta nende mõju kohaselt jaotab 4 eriklassi.

Need on lühidalt kokkuvõetult mõned andmed tähtsamate mürkgaaside kohta, mis omal ajal suuremate saladustena olid tuntud ja mis leidsid sakslaste poolt tarvitamist ilmasõjas heade tagajärgedega. Kõigile kaitseväelastele, teadlastele ja teistele isikutele, kes sõjakeemia vastu erilist huvi tunnevad, võiksin soovitada järgmisi keemiasõja kohta käivaid raamatuid:

I. Saksakeelt valitsejale: 1) Dr. R. Hanslian und F. Bergendorff, „Der chemische Krieg“, kirjastus „Mittler u. Söhne“, Berlin. See väljaanne on täielik käsiraamat gaasitaktika alal, mis põhjeneb kõigi kogemuste ja praktika peal möödunud ilmasõjast ja ka pärast sõda. Raamatu sisu on meetodlikult ära jaotatud kallaletungi-, kaitse-, suitsseinte ja gaasitaktika osadesse, ning pärast sõjaaegsete kogemuste osasse. Selles raamatus kaalutakse igakülgselt gaaside võimeid. Käsiraamat on piltidega rikkalikult kaunistatud.

II. Inglise keelt valitsejale: 2) Prof. Haldane, „Callinicus. A defence of chemical warfare“. Prof. Haldane on hästitatud keemik ja mürkgaaside eriteadlane. Ta tunneb mürkgaase nii teaduslikult kui ka sõjaliselt, sest ta on rahuaegselt kutselt Cambridge'i ülikooli keemiaprofessor ja sõjaaegselt ohvitser. Maailmasõjas on ta ise vaenlase gaaside all kannatanud. Oma raamatus käsitab ta mürkgaaside küsimust selgelt ja huvitavalt. Prof. Haldane'i raamat annab selgeid näpunäiteid gaasikaitstes, seepärast on tutvunemine temaga eriti soovitatav.

Raamatut võib lugemiseks saada meie kindralstaabi raamatukogust, Tallinn, Pagari tän. 1*).

3) Kaunis tähelepanu vääriv teos gaasõja kohta on ka Põhja-Ameerika Ühisriikide sõjakeemia-asjanduse kõrgema juhataja kindral A. A. Fries'i sulest ilmunud raamat „Chemical Warfare“, milles eriti selgesti peegelduvad lugupeetud Ühisriikide sõjakeemiku A. Fries'i mõtted tuleviku aero-gaasõja kohta. See sisukas raamat on muu seas ilmunud ka Nõukogude Vene sõjanduslikus tõlkekirjanduses pealkirja all „А. А. Фрайс «Химическая война», S. S. S. R.-i sõjareaktiivse nõukogu väljaandel (tellimise aadress: Высший Военный Редакционный Совет Москва, С. С. С. Р.; Арбат-Денежный. 11.)

*) Kindralstaabi raamatukogust tasuta tarvitamiseks antavate raamatute väljaandmise tingimused ja nimekirjad on avaldatud „Sõdur-Kaitselehtlases“ nr. 12 — 1925. a. lk. 265, ning nr. nr. 13, 15, 29, 32, 33—35, 37, 43, 44.

Tshembioon.

(Mälestus vabadussõjast.)

Vabadussõda tekitas kangelasi, kuid kõik nad ei tekinud sellel ajal, mõni oli siiski juba ennemgi olemas. Nii näiteks see mees, kellest nüüd tuleb jutt.

Ta nimi oli Tshembioon. Oli küll ka teine nimi olemas, sedasama sorti, mis teisilgi, korraliku eesnimega, kuid seda hüüdis vaid veltveebel vahel, kui mõnikord puhkusel peeti õhtust ülevaatamist. Veltveebel luges selle mittetarvitatava ja ebasobiva nime kompanii nimekirjast, kuid sealsamas ütles lisaks veel „Tshembioon“, vaadates hüüetavale näkku ja naeratahes heatahtlikult, mille järele muigas terve rivi sama heatahtlikku ja mitte pahakspandavat naeru, mille peale Tshembioon vastas sügava bassiga: „Siin“.

Mõni uurija või teadlase kalduvustega mees, kellel oli seesmine tung igasuguse täpsuse poole, nimetas teda neljandikmaakera Tshembiooniks. Teistel jätkus küllalt Tshembioonist, ei tundunud neil tarvidust selle tiitli maksvuse piirkonna äramääramiseks.

Oli tüse mees. Jõukatsumistel andis katsuda teistele oma käemuskleid, pingutades neid kõvaks. Tuligi terve kompanii tema ümber, otsekui supisappa. Igaüks katsus küünega, koputas sõrmenukkidega ta käemuskleid ning läksid edasi raputades pead ja tähendades:

„Jah, raud mis raud.“

Aga kui tuli minna lahingusse, siis kogu kompanii nõudis, et saadetagu Tshembioon ees, tema laiade õlgade taga leiaksid varju sada meest. Tema raudmuskleile aga, teadagi, kuulid ei hakka külge. Muidugi see oli nali, kuid sellest naljast tekkis hea tuju. Hea tujuga aga võideti alati.

Sõjakäikudel ta teeniski omale Tshembiooni nime. Kuis ta võis käia maha paarikümnekilomeetrilised rännakud, ikka Madseni kuulipilduja õlal, ikka nahkrihmade otsas külgedel need kaks punast nahast kasti, milles hoitakse laetud gasette. Teised vahetasid neid kümneid korra, kaebades valu õlas ja küljeluudel, ristluudel ja puusaluudel. Üksi tema ei tundnud väsimust, muudkui astus nagu täismees kunagi. Kuid pikapeale tema vastu pidavus torkas silma teistele. Kadedaks said kõik, hakkasid pilkama. Ikka tüki aja pärast hüüab üks või teine:

„Tshembioon, kas sa ära ei väsi juba kah?“

Pilgete vastu oli Tshembioon kaunis hell. Püüdis kuidagi asja nii sumbutada, et asi ei läheks suureks lärmiks. Tassis oma kandamit veel natuke maad ja andis siis teistele üle, kaua nii tema ikka peab kandma? Kui pakuti talle tagasi — ei võta aga kah. Kui siis suure tüliga ta selle kandami uuesti turjale võttis, siis võis ta teda kanda julgesti, sest nüüd ometigi oli selge, et ta ei kanna automaati-püssi ja gasette auahnusest, vaid lihtsalt sellepärast, et teised on pisikesed, et pole lähedal teist meest, kes neid suudaks kanda. Et kes veel suu lahti teeb, see võtku ise see värk oma kanda. Suupidamine on üks niisugune asi, mida tuleb inimestele õpetada.

Niimoodi möödusid need sõjapäevad. Kui olid raskemad päevad, siis olid kõik kohad täis vingumist ja virisemist. Ikka sealt valutab ja sealt valutab, seest kisub ja pealt kraabib, elu ei ole hea ja saatus nõogib. Side- või luuramiskäigule minekul oli igal oma viga, otsi meest kust tahes, keegi ei taha minna. Igaüks toob ette oma hädad. Kuni viimaks Tshembioon, kellele need kõrvaltkuuldud hädaldamised läinud juba väljakannatamatuks, tõusis püsti ja ütles:

„No, kui keegi ei taha minna, siis mina lähen, mis seal siis ikka on. Praegu tuln ja lähen jällegi. Naise juttu ja nutulaulu — neid ma ei salli. Oleme rääkind“.

*

Kuid terves kehas on ka terve vaim, nagu väidetakse igalt poolt. Sõda lõppes. Rügement tõmmati liinilt tagasi ühte mereäärseesse mõisasse Virumaale. Sellel pikal puhkuseajal, kus polnud enam suurt vaeva ega midagi, pidi vist Tshembiooni kuulsus hakkama tuhmuma. Kuid siin ta kuulsuse täht lõi veel heledamalt särama. Ja seda nüüd juba vaimu alal.

Kibe tegevus algas peale, kui mehed olid saanud kätte oma kuupalga. Kui enne vabal ajal luusiti uniselt metsaääri mööda või kirjutati naerumuigel kirju „armsatele Eesti õdedele“ igasse maakonda, kelledega sobitati tutvusi küll ajalehe kuulutuste kaudu, küll tuttavate soovitude

kaudu või lihtsalt mõne algupärase leiduse kaudu, kuid palgapäeval nii armsad Eesti õed kui ka muud väikesed asjad olid kui käpaga pühitud südamest. Siis istuti igas toanurgas viie või kuue kaupa ninapidi koos ning pangad aina kasvasid või rõõviti ära või osteti lõhki. Kas saab raha või ei saa! Kas annad veel või ostad enesele. Uue kaardi juures pigistati üks silm kinni ning ühe lahtiolevaga hakati uurima uue suurust. Piiluti teravalt ääre alla, mida äärenumber näitab. Nagu rõõmu suurtükk plahvatas südames, kui oli — kakskümmend üks. Aga otsaesine tõmbus kipra just kui saapasäär kui oli kakskümmend kaks või kolm.

Need esimesed päevad olid vaid pisi-kesed eelvõistlused sellel suurel olümpiaadil. Nendest võis võtta osa iga mees. Kuid juba esimesel päeval langesid mõned välja võistlejate ridadest. Allesjäänute keskel püsis edasi kibe võitlus vahelduva õnnega. Kuni lõppude lõpuks igast grupist tuli üks esimesele ja ainsale kohale, murdes öid läbi kestvas võitluses vastaste vastupanujõu.

Ühes grupis muidugi tuli esimesele kohale Tshembioon. Võitis nii, et teised ei saanud jalgugi maha. Kisa ega kära ei teinud. Kui iseteadva näoilmega puhastas panga oma taskusse ning kui selle järele vett vedama läinud panga endine omanik hakkas kiruma tuld ja tõrva, taguma rusikaga vastu põlvi või hakkas tegema muid meeleheitlikke liigutusi, siis sõnas Tshembioon külmavereliselt:

„Moorits, ära ärritu!“

Kui eelvõistlused olid läbi, siis algas lõpuvõistlus. Sellesse oli pääsenud vaid kümmekond meest. Ning see oli juba kõrgeklassiline sport, olid võistlemas umbes nagu A klassi mehed või internatsionaalid. Publikut tõmbas kokku see määratul arvul. Mängijate seljataha kogunes määratu hulk pealtvaatajaid, mitmeastmelised peaderead. Otsekuu pisike amfiteater tekkis seal, mille põhjas laual käisid suured sündmused. Nii mõnigi mees nägi seal üle mängijate öla rahapaberit, mis oli enne tema oma, kuid nüüd enam ei ole. Vaata, seesama raha seal, see ühe küljega säjamargaline K. Pätsi allkirjaga ja kaheksaks kokku murdmise jäljed peal, vaata, sellesama raha sain palgapäeval kompanii ülemalt palgaks, aga nüüd see raha stardib juba võõra lipu all. Vaata seda kümne margalist, millel kaks kõverat lehma, sellel rahal on nurk rebitud ära.

Selle tõmbasin ära mina, kui läksime panga peale kiskuma...

Lõpuvõistlused või kümnevõistlused keetsid nädala päevad. Raha hakkas kiirelt kogunema Tshembiooni kätte. Kaotajad, nähes asjakäigu paratamatust, otsustasid alata kokkumängu tema vastu. Kuid sellest sai mees õigel ajal kuulda. Vastukaaluks palkas ta omale abilisi, kes tema rahaga mängisid väiksemate summade peale, kuid nende soodsa kaardi juures lõi sekka ka Tshembioon, pannes oma poolt kaalule suurema summa. Nüüd võitlesid juba avalikult kaks poolt. Lõpuks tuli kõikide rahade peremeheks ikkagi Tshembioon.

Kõik olid „plinnid“, kuid Tshembiooni taskus krõbisesid tuhanded. Nüüd nähti meest sõbrustamas ohvitseridega. Tagamõte oli kõigile selge — Tshembioon tahab neidki lagedaks koorida kui aga saaks vastamisi. Ning soodus juhtumine tuligi, mille tagajärjedest mees aga vaikis. Rõõmsast näost võis järeldada, et halvasti läinud ei ole.

Varsti peale seda sai teatavaks — Tshembioon läheb paarinädalisele puhkusele. Esimesel tunnil räägiti ta puhkusest, järgmisel tunnil teati juba üldiselt, et ta läheb võistlema teiste väeosadega. Mis teha, kui omas väeosas ei leidu vastast — igav hakkab.

Tshembioon tundis hästi ajavaimu. Juba ta ikka aimas päris õieti, et teistegi väeosade palgarahad juba on valgunud üksikute kätte. Nii võib siis korraldada väeosade vahelise võistluse sõjaväe esimängija ja palgaraha omaniku nime peale. Kui juba on käimas ülemaalised võistlused, siis miks neid siis mitte viia ümmarguse lõpuni.

Kui siis Tshembioon tuli tagasi oma teekonnalt, sai kõigile teatavaks, kuidas vandunud olla kahe rügemendi tõusikud, kuidas komandandi komandos olevat olnud kõva vastupanek ning kuidas ratsarügemendis olnud rikkad mehed. Olid rikkad mehed, kuid nüüd ei ole enam.

Tshembiooni nimi oli veel kord ära teenitud. Vastased olid löödud nagu kord ja kohus.

Tühjade taskutega rügemendis oli juba ammugi elu endistes roobastes. Kes hulkus metsääril, kes pikutas päikese paistel, kes luges ajalehti, kes kirjutas kirju „armsatele Eesti õdedele“. Mõnigi mees unistas uuest palgapäevast, mis tooks ühetoonilisse ellu natuke helevust.

Tshembioon aga istus tihti vaikides mererannal. Silm püüdis ulatada üle kauge mereharja, üle sätendavate lainevälgatuste. Ta silmist võis lugeda — mees unistab maadevõistlusest Soomega.

Kuidas korraldada, kuidas sondeerida pinda?

Nende tema mõtiskluste ajal lasemegi eesriide langeda. A. J.

Pärnumaa ja Pärnu malevate aastapäev

1. augustil 1926. a.

1. august kujunes Pärnule ja kogu maakonnale suurspäevaks. Sel päeval pühitsesid Pärnu ja Pärnumaa malevad oma esimest aastapäeva. Aastapäeva eelsel päeval juba kihas Pärnu: hommikust saadik valgus kaitseliitlasi rohkel arvul maalt linna, samuti olid aastapäeva korraldajad kibedasti ametis pidupäeva ettevalmistustega. Sel päeval jõudsid Pärnu riigivanema asemikuna siseminister Laretei ja kaitseliidu ülem — kolonel Roska.

Õösel Pärnu jõudev rong oli täidetud pea ainult kaitseliitlastega. Väliskülastest jõudis rongiga päralt Läti kaitseliidu ülema esitaja hra Jü ng st adjutant Klahnis'ega, keda vastu võtmas olid maakonna maleva pealik kapten Adamson ja malevkonna pealik kapten Reigas ühes aukompaniiga Pärnu malevast.

Pühapäeva, 1. augusti hommikul saabusid kohale Soome kaitseliidu ülem oberst Malmberg saatkonnaga ja kaitseliidu staabist staabiülem kolonel Vende ja kapten Freiberg. Külastisi võttis vastu kolonel Roska ühes maleva pealikutega. Aukompanii külaliste vastuvõtmiseks oli rivistatud maakonna malevast instruktor Kullamaa juhatusel Pärnu silla juure.

Pidupäev algas päevakohase jumalateenistusega kohalikes kirikutes.

Eesti, Soome, Läti lippudega ja rohelisega kaunistatud Esplanaadi platsile, kus paraad peeti, kogusid esmalt Pärnumaa maleva osad oma orkestritega malevkondade-kaupa neile määratud ühiskorteritest, pea jõudis kohale ka Pärnu malev oma kogumiskohast. Platsile oli kogunud ligi poolteisttuhat kaitseliitlast, neist üle tuhande maalt.

Juba varakult enne paraadi algust oli plats tihedalt piiratud rahvahulgaga, rohkesti oli ilmunud elanikke ka maalt, et osa võtta oma kodukaitsjate suurspäevast. Üldisele meeolule aitas kaasa ka ilus ilm.

Kell 1½ saabus paraadiplatsile riigivanema asemik siseminister Laretei ühes kohale jõudnud külalistega, eesotsas kaitseliidu ülema kolonel Roskaga ja Soome ning Läti kaitseliidu esitajatega. Kõrgematest kohalistest kaitsväelastest olid ilmunud diviisi ülem kindral Tõnison, garnisoni ülem kolonel Roosenberg ja diviisi staabi ülem major Tuk sam.

Peale paraadi üleandmist linna maleva pealiku kapten Luuguse poolt ja malevate üksikute osade tervitamist järgneb malevate lippude õnnistamine, mida toimetavad õpetaja Grünberg ja mitropoliit Aleksander. Õnnistatud lipud antakse: linna maleva lipp linnapea ja maakonna maleva oma maakonnavalitsuse esimehe poolt riigivanema asemiku kätte, kes need malevate pealikutele edasi annab. Mälestusmärkidena loovad lipuvarrastesse maelu: siseminister — riigivanema, sõjaministri ja enda poolt, kolonel Roska, kolonel Vende Tallinna maleva poolt, kapten Sarsen Tartu ja Tartumaa malevate nimel, kapten Adamson linna maleva lipu var-dasse maakonna maleva poolt ja seltskondlistest organisatsioonidest kohaliku tuletõrje seltsi esimees advokaat Soosaar.

Kaitseliidu ülem kolonel Roska, pöördes hoogsa ja sütitava kõnega malevate poole, segitab lippude tähtsust, juhtides tähelepanu nende kohustuste peale, mis malevad enda peale võtnud. Siseminister tervitab malevaid lippude annetamise puhul riigivanema ja vabariigi valitsuse nimel.

Järgneb paraadmarss. Uhkelt, sirgetes ridades sammuvad oma lipu järele malevate osad mööda poodiumile asetatud külalistest. Iseteadva noorukese kõrval sammub hallpea-tudikene, haritlase kõrval talusulane. Lõpuosana mööduvad eskadronid.

Paraadiplatsilt minnakse aktusele spordi-platsile mererannas.

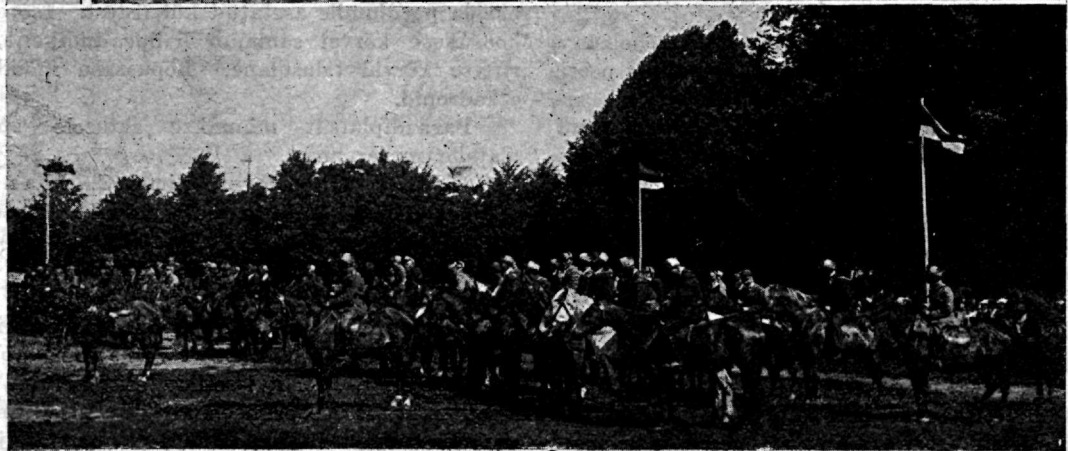
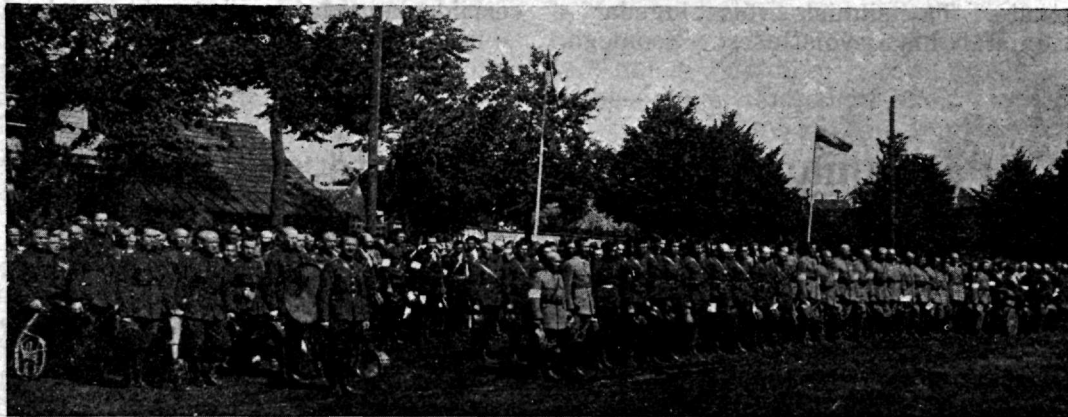
Aktuse avab malevate nimel G. Maurer, tervitades külalisi ja andes ülevaate malevate arenemiskäigust.

Langenud isamaa poegi mälestatakse vaikselt, peapaljastamisega.

Tervitusi ütlevad siseminister Laretei, kolonel Roska, kindral Tõnison, oberst Malmberg, Läti kaitseliidu esitaja Jü ng st, maakonnavalitsuse esimees Markson, linnapea Kask, Tartu maleva pealik Sarsen ja ajakirjanduse esitaja.

Lõpuks loeti ette õnnesoovi telegrammid, missuguseid oli saabunud kindral Laidoner'ilt, Läti seimi liikmelt Milbergsilt, sõjaväe tervishoiu-valitsuse ülemalt ja mitmelt maleva pealikut.

Pärnu ja Pärnumaa malevate aastapäevalt.

- 1) Pärnumaa maleva rühmad paraadiplatsil.
- 2) Siseminister Laretei lööb naela lipuwardasse.
- 3) Pärnumaa maleva ratsaeskadronid paraadiplatsil.

Kell 5½ oli rannasaalis korraldatud pidusöök, millest üle 50 inimese osa võttis. Sõbralikus meeleolus viibiti seal kuni õhtuni, millal järgnes väljasõit merele.

Õhtul oli „Endlas“ pidu korraldatud, millest osavõtt ülielav oli.

Seega lõppes pidustuste ametlik osa ja aastapäevale koondunud kaitseliitlased valgusid jälle koju, kes katkestatud põllutöö juure, kes teiste igapäevaste toimetuste juure, viies kaasa muljeid möödunud suupäevast ja uut jõudu ning värskust kodukaitse tööks. Suurem osa arvulisest malevate koosseisust oli aastapäevast osa võtma ilmu-

nud, kuna merd kaudu aastapäevale sõitnud kaitseliitlased vastu 1. augusti valitseva tormi tõttu hiljaks jäid ja seepärast ei saanud osa võtta paraadist.

Väliskülalistest viibisid Soome ja Läti kaitseliidu esitajad kuni 2. augusti õhtuni Pärnus, millel soomlased edasi külaskäigule ja lätlased oma kodukohta sõitsid. Samal päeval oli diviisi ülema poolt ohvitseride kasinos korraldatud lõunasöök kaitseliidu tegelaste auks, kus üksmeelselt tarvilikuks tunnistati sõbraliku ja vennaliku vahekorra loomine kaitseväe ja kaitseliidu vahel.

Muljeid Poola küttide pidustustelt.

Vastukülaskäiguna Poola küttide delegatsiooni külaskäigule Eestis 20. juunil s. a. külastas meie kaitseliidu delegatsioon augusti algul Poolat ja Poola küttide pidustusi.

Ühes Eesti kaitseliidu delegatsiooniga võtsid osa Poola küttide pidustustest ka Soome suojeluskunta ja Läti aizsargsi delegatsioonid.

4.—9. augustini vältava külaskäigu programm, mis meie delegatsioonile juba paar päeva enne ärasõitu Tallinnast kätte saadetud, üllatas delegatsiooni liikmeid kõigepealt oma mitmekesisusega ja temast võis välja lugeda külaskäigu kiiret ja isegi ülikiiret vaheldumist.

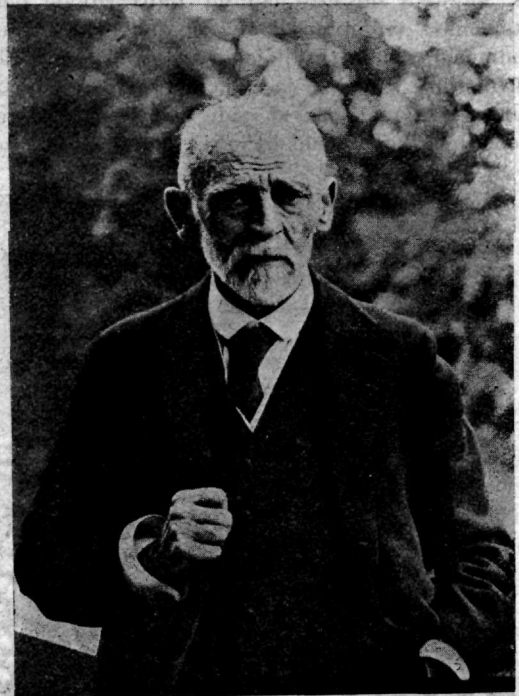
Vaevalt võis oletada, et selle laiaulatuslise programmi kavakindel teostamine nii lühikese ajaga võimalik on, kuid seda rohkem tuli imetleda, kui see sündis sõjaväelise täpsusega ja viidi läbi ilma ühegi muudatuseta. See andis meeldiva mulje kindlast korrast ja distsipliinist, mis valitseb küttide ridades ja näitas, et küttide organisatsioonis valitseb kindel arusaamine korrast ja tema tähtsusest.

Külaskäigu programm oli ette nähtud üldjoontes järgmine: 4. augustil Varssavis: Päralejõudmine kell 7,05. Visiidid saatkondades ja sõjaministri juures. Pärja panek tundmatu sõduri huale ja eine Varssavi korpuse ülema juures.

Varssavist pidi samal päeval kell 3,30 p. l. sõidetama Krakovisse, kus oli ette nähtud järgmisel päeval, 5. augustil, Krakovi linna ja Vaveli lossi vaatlemine, eine Krakovi korpuse ülema juures, väljasõit Wieliczka soolakaevandusse, pidulik vabaõhuetendus Vaveli lossis ja koosviibimine Vana teatri ruumides.

Järgmise päeva hommikul kell 8,30 pidi leidma aset Krakovis küttide pidustuste kandvama osa, traditsioonilise 122 klm. pikuse rännaku, algus ja sellele pidi järgnema delegatsioonide väljasõit Krakov-Kielce teed mööda kuni Miechov'ini, et jälgida rännakvõistlust 44 klm. pikusel teekonnal.

Tagasijõudmine Krakovise kella 16-ks ja ärasõit Katoviece'sse, Poola tööstuse tsentrumisse, kell 17,30.

Dr. Dluski,

Poola küttide organisatsiooni esimees.

Programm kõneles suurematest pidustustest veel sama päeva õhtul Katoviece's. Seal oli ette nähtud lippude defileerimine, paraad ja pidulik etendus linnateatris, millele öösi hilja pidi järgnema veel õhtusöök.

7. august oli pühendatud Katoviece ümbruses asuvate söekaevanduste, riikliku lämmastikuvabriku ja küttide lennukooli vaatlemisele, millele pidi järgnema veel samal õhtul väljasõit

Aukompanii paraadi vastuvõtmine Varssavi vaksali ees.

Checiny'sse, väikesesse Krakov-Kielce teel asuvasse linna, et siin veel kord jälgida küttide rännakvõistlust.

8. augustil oli ette nähtud Balti riikide delegatsioonide viibimine Poola legionääride suursündmusel, nende traditsioonilisel kongressil, rännakvõistluse finishis ja sõjaväe uue stadioni avamisel; samal päeval pidi esitatama delegatsioone marshal Pilsudsky'le ja pidi võetama osa

legionääride poolt Pilsudsky auks korraldatud banketist, millele veel samal ööl pidi järgnema ärasõit Varssavi.

9. august oli ette nähtud Varssavis viibimiseks ja siin kõigepealt visiitide tegemiseks presidendile ja premjäärministrile ja Lazienki pargi vaatlemiseks. Sellele järgnes eine sõjaministri poolt ja õhtul taktikalise õppuse vaatlemine, millele järgnes jumalagajätmine ja kell 23,30 ärasõit Tallinna.

Nii lühidalt ja kuivalt külaskäigu kava. Külaskäik ise pidi näitama, et programm oli kokku seatud suure meisterlikkusega ja võimaldas delegatsioonidele 5 päeva jooksul mitte ainult tutvumise Poola küttide organisatsiooniga, vaid andis ka võimaluse pilku heita Poola oludesse, tema tööstusesse, rahva elusse ja Poola hiilgavasse ajalukku.

Imestatav on poolakate osavus ja oskus korraldada sarnaseid suurejoonelisi vastuvõtmisi, meeldivam ja kaasakiskuvam veel nende lahkus külaliste vastuvõtmisel. Otse imestada tuleb nende lahkust ja väsimatust seletuste andmisel, kostitamisel ja koosviibimistel.

Ei saanud siis ka küllalt imetleda seda südamlikkust, mis sai osaks delegatsioonile mitte ainult küttide organisatsiooni ja tema esitajate, vaid ka sõjaväe ja rahva poolt, kus nendega oli kokkupüütumist.

Pärjapanemine tundmatu sõduri hauale Varssavis. Vasakult paremale: Eesti, Läti ja Soome delegatsioonid pärgadega.

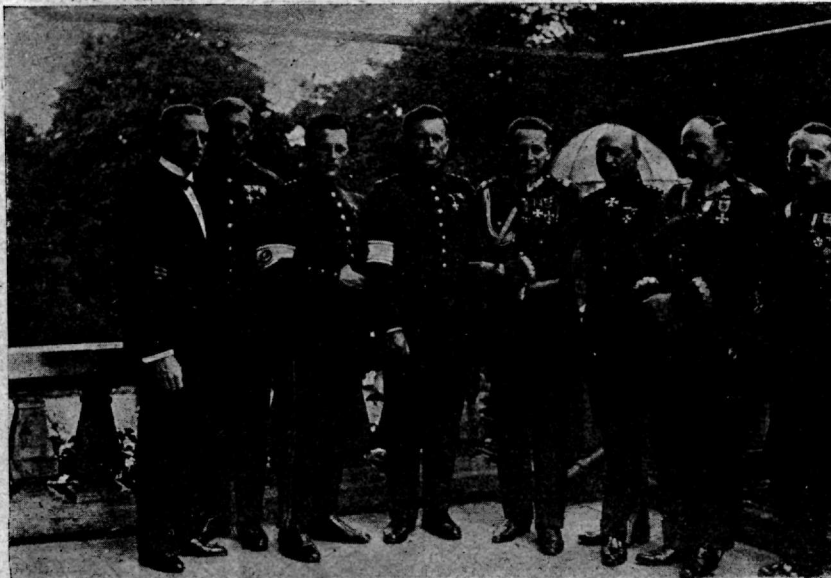
Esimene vastuvõtt Poola piiril, Turmontis: vastas eravagun, ilustatud Eesti, Soome ja Läti lippudega. Saatjatena esitasid end Vilno ringkonna kütide organisatsiooni juht ja üks ohvitser Vilno ringkonna korpuse staabist. Jaamas tervitasid kütide, sõjaväe ja valitsusasutuste ning seltskondliste organisatsioonide esitajad. Väike eine ja siis algab sõit Varssavisse Vilno, Grodno jne. kaudu.

Igas jaamas, kus peatub rong, jälle aukompaniid, muusika, tervitused kütide, valitsuse, sõjaväe ja seltskondliste organisatsioonide esi-

tusel läksid välja Krakovist Kielce'sse selleks, et astuda samme Poola vabastamiseks Venemaa ikkest ja Poola iseseisvuse eest võitlemiseks.

6. augustil 1914. a. varahommikul kell 3,30 algas Pilsudsky Krakovist, mis teatavasti kuulus tol ajal Austria alla, 160 mehega rännakut Krakovist Kielce'sse, kus asusid Vene väed.

Teatavasti koondus tol ajal Vene sõjavägi Visla paremale kaldale, kuna Vene mobilisatsiooni katteväed asusid lähemale Vene-Saksa piirile. Vene kattevägede ja Visla paremale kaldale koondatava sõjaväe vahele jäi seega teataval määral

Eesti kaitseliidu delegatsioon vastuvõtjate keskel. Vasakult paremale: dr. Slivinski, kapt. Lepp, kapt. Freiberg, kol.-ltn. Vende, Poola sõjaministri abi kindral Burchardt-Bukacki, Eesti sõjav. ataschee Varssavis kol.-ltn. Jakobsen, Varssavi komandant kindral Slavoj Skladkovski ja Poola kütide ülem major Kierzkovsky.

tajailt, lilled, elaguhüüded ja nii kuni Vilnõni, kus hilise aja tõttu puhkama heidetakse.

Järgmisel hommikul kell 7,05 jõutakse Varssavi. Jaamas vastas meie Varssavi saadik dr. Leppik, sõjaväe ataschee, kol. Jacobson, kütide organisatsiooni esimees dr. Dluski, kütide komandant major Kierczkovski, Varssavi linna komandant kindral Slavoj Skladkovski, meie Eestis juba varemalt tuntud kütide organisatsiooni agaram tegelane kapten Kobõlinsky ja hulk rahvast. Dr. Dluski tervitab soojalt. Aukompanii paraad, lilled, päevapiltnikud ja siis sõit Euroopa võõrastemajja.

Nii siis õnnelikult Varssavis, et osa võtta 6. augustil algavatest Poola kütide pidustustest.

Poola kütide pidustuste ajalooline külg.

6. augustil pühitsesid Poola kütid oma 12. aastapäeva, mälestades seega aega, kus esimesed vabatahtlikud Poola kütid Josef Pilsudsky juha-

sõjaväest tühi maariba, kus asusid ainult üksikud kattevägede seljatagused asutused.

Kujunenud olukorra kasutas Pilsudsky selleks, et alustada selles maaribas aktiivset võitlust Venemaa vastu Poola iseseisvuse saavutamiseks.

Sõjalisteks jõudeks olid Pilsudsky'l vabatahtlikud, Austria pinnal vormeeritud kütisalgad, milledest pärast välja kasvas kütide I brigaad ja hiljem Poola leegionid.

Loomulik, et see esimene Pilsudsky poolt ettevõetud sõjategevus pea mingit sõjalist tähtsust ei omanud, olgugi, et poolakatel korda läks Kielced vallata; hiljem olid nad aga sunnitud sealt taganema. Määratu tähtsuse omas see aktiivne väljaastumine just moraalsest küljest: siin ilmutas Poola jälle esimest korda peale 1863. a. aktiivsust Poola iseseisvuse võitluses ja praegused traditsioonilised rännakud Krakovist Kielce'sse on nagu Poola rahva kehastunud tahe, ikka ja ikka jälle valvel olla iseseisvuse kaitseks.

Seda ajaloolist momenti kasutavad nüüd poolakad, et kasvatada oma noorsugu isamaalises vaimus ja on osanud kasutada selle legendilist mõju selleks, et sportlist võistlust veelgi huvitavamaks, kaasakiskuvamaks ja isegi müstiliseks teha. Sellega on kahtlemata seletatav ka see suur hoog ja vaimustus, mis tuleb ilmsiks võistlustel mitte ainult võistlejate juures, vaid ka kõikide võistlust jälgivategi juures.

Kas ei oleks ka meil sellest nii mõndagi õppida?

1914. a. astusid nad Krakovist välja ja valdasid 8. augustil Kielce, kuid olid sunnitud sealt taanduma Austria vägede juure ja moodustasid seal Poola leegionid, kes pärast Poola vabadusvõitluses nii suurt osa etendasid, olles hiljem aluseks Poola regulaarsõjaväele.

Praegune küttide organisatsioon loeb end 1914. a. küttide järeltulijaks ja sammub viimaste traditsioonides, vaba ja iseseisva Poola huvide eest välja astudes.

Praegune küttide üldarv ulatub 200.000 peale.

Poola küttide ja legionääride paraadi defileerimise ootel Kielce'is. Esiplaanil marssal Pilsudski ühes abikaasaga ja Poola valitsuse liigetega.

Poola küttide organisatsioon.

Poola küttide organisatsiooni ja tegevuse kohta olid meil senini võrdlemisi puudulikud andmed. Meil kalduti arvamisele, et see on täitsa meie kaitseliidule sarnanev organisatsioon, kuid kuigi ta sisuliselt ja ülesseatud eesmärkide poolest meie kaitseliidule väga palju sarnaneb, läheb ta siiski omas tegevuses ja osalt ka organisatsioonis kaitseliidust mitmeti lahku.

Küttide organisatsioonile pandi alus, nagu juba varemalt tähendatud, enne maailmasõda Austria pinnal.

Neist pidi saama Pilsudsky kava järele see relvastatud jõud, mis pidi aktiivselt välja astuma Poola iseseisvuse eest võitlemiseks. 6. augustil

Neist on umbes 120.000 meest, kes küttide teenistusest tegelikult osa võtsid.

Maikuu sündmustest peale näitab küttide organisatsioon aga alatasa kasvamise tendentsi, mis on seletatav Pilsudsky võimulepääsuga ja selle suure populaarsusega, mille omab Pilsudsky küttide hulgas. On ju Pilsudsky mitte ainult 1914. a. küttide vormeerija, vaid ka praeguste küttide vaimline juht.

Umbes 70 prots. küttidest on noored, sõjaväeteenistuses veel mitte olnud ja ainult u. 30 prots. reservlasi. See annab sellele organisatsioonile nagu spetsiifilise ilme ja teeb temast organisatsiooni, kelle tööpõlluks peaaesjalikult noorsoo ennesõjaväeteenistuline ettevalmistus.

Küttide organisatsioon on puhtseltskondline

organisatsioon ja peetakse üleval seltskonna toetusel annetatud summadest, saades riiklist toetust sõjaministeeriumilt peajasjalikult relvade, laskemoona ja tasuta õppejõudude näol.

Küttide organisatsiooni juhtimine sarnaneb osalt meie kaitseliidu juhtimisega: vastutava riivilise juhi kõrval töötavad veel seltskonnategelastest koosnevad nõuandeorganid, kes on valitud.

Viimaste ülesandeks on peajasjalikult propaganda ja uute üksuste juurevormeerimise küsi-

seltskonnategelastest, kes valitavad peakoosolekul üheks aastaks ja kes peavad istanguid üks kord nädalas.

Staap ja upravlentie glovna asuvad Varssavis. Staabi juures töötab veel peainspektor, kes allub osalt ülemkomendandile, osalt upravlentie glovna ja kelle ülesandeks on uute jaoskonnade ellukutsumine ja õppetöö inspekteerimine.

Terve maa on jaotatud kümnesse ringkonda, mis territoriaalselt ühinevad korpuse ringkonnadega. Ringkonna eesotsas seisab ringkonna-

Legionäärid Karpaatidest Poola rahvusriietes Kielce'is defileerimisel.

mused, kuna majanduslike külje eest kannab hoolt eriline majandusvalitsus, kes allub osalt riivilisele, osalt nõuandeorganile.

Küttide eesotsas seisab küttide ülemkomendant, kes juhivad organisatsiooni staabi abil, mille eesotsas seisab staabiüleml. Staap koosneb viiest osakonnast: 1. — õppe-, 2. — laskeasjandus, 3. — kehaline kasvatus, 4. — luure ja 5. — kultuuriseltitustöö.

Ülemkomandant, kelle nimetab sõjaminister, on vastutav ainult väljaõppe eest. Tema kõrval töötab juba mainitud nõuandeorgan — upravlentie glovna — mis koosneb 20 tuntud

üleml, kes seda kohta vaametina peab. Tema kõrval töötavad umbes samasugused nõuandeorganid samasuguste funktsioonidega kui ülemkomandandi juures.

Ringkonnad jagunevad obvodideks (umbes maakonnad) ja viimased jaoskonnadeks (otzial).

Viimased on kõige väiksemad administratiivsed üksused ja meeste arv neis kõigub 100—600. Jaotust pataljonidesse, kompaniidesse jne. jaoskonnas pole läbi viidud. Ainult õppuste ajaks viiakse läbi jaotus kompaniidesse, rühmadesse jne.

(Järgneb.)

Mispärast raha raisata?

Uuetüübiline peene välimusega ja elegantne Ford-sõiduauto on ka Teile kohane sõiduriist. Ta on varustatud kõikide ajakohaste modern mõnusustega. Ta töötamisvõimalus ja majandlus on üle maailma kuulsad.

Nimi „Ford“ kindlustab iga osa headuse.

Ostke endale Ford ja pange ülejäänud raha hoiule.

Just sama on ka maksev igaühele, kellel tuleb veotööd teha. Temale on kõige soodsam, kõige kasulikum ja kõige julgem veoabinõu Ford-veoauto.

Iga teine auto maailmas on Ford.

Ford touring car Emk. 268.500.— Ford-veoauto Emk. 241.000.—

Alandatud hinnad! Lahedad maksutingimused!

Proovisõite võib igal ajal ette võtta.

Eestimaa Põllumajanduse ja Tööstuse A.-S.

Tallinnas,

S. Kloostri t. 11. Nunnue t. 16.

Tel 4-87, 1-45.

Rakveres,

Vaksali tänav 32/34.

Tel. 47.

EESTI PIIMATÖÖSTUSTE ÜHING

„EPTÜ“

Tallinn, Narva maantee 8.

Telef. 20-91. Telegr. aadr.: «EPTÜ» Tallinn.

Ühistegelne piimasaaduste väljaveoäri.

Eksporteerib oma liigete ja võõraste poolt saadud võid, makstes kõrgemaid päevahindu.

Laos saadaval:

võitünnimaterjali, pergamenti, Taani ja kodum. või-happekultuuri ja muid tarbeid.

Välismaail.

Poola vabandusheitluse alguse sümbol.

Poola küttide (strzelec) pidustused, millest ka meie kaitseliidu esitajad ühes Läti ja Soome esitajatega 4.—10. aug. osa võtsid, lõppesid hiljuti. Küttide pidustuste peasündmuseks oli 6. augustil küttide võidukäimine täies lahingvarustuses või, nagu poolakad teda nimetavad, mars „szlakiem kadrówki“. Küttide pidustused on lähedalt seotud Poola riigi uuestisünniga ja selle võitlusega, õigemini — nad on Poola vabandusheitluse alguse sümboliks.

„Szlakiem kadrówki“ tähendab Eesti keeles „kaaderväe teed mööda“. Meile, kes me Poola viimase vabandusvõitlusega oleme enam-vähem pealiskaudselt tuttavad, ei tähenda see nimetus küll midagi. Poolakale tuletab ta aga kohe meele oma viimase aja suurima mehe — marssal Josef Pilsudski — suuremat sammu. „Kaaderväe tee“ — missugune poolakas ei tea, et see tee algab Krakov'ist ja lõpeb Kielce's? See oli see tee, mida mööda sammusid esimesed Poola vabandusheitlikud augustil 1914. a. võitluse oma isamaa vabandamise eest*).

Maailmasõja lahtipuhkemisel, 1914. a. augustil, oli Pilsudskilt pandud juba esimene alus tulevasele Poola sõjaväele. Nii Austria-Ungaris kui Venemaal tegutsesid pöranda all küttide ühingud**), kelle ülesandeks oli noorsoo kasvatamine võitluseks isamaa vabanduse eest.

Enne maailmasõda, 1914. a. juulis, peeti Galiitsias Austria-Ungaris ja Venemaal pöranda all töötavate küttide organisatsioonide liikmete salajane koosolek, mille peasihiks olid küti-organisatsioonide liikmetele korraldada ohvitseride kursusi. Kuumad juulikuu päevad möödusid palavikulises sõduritöös. Paljud tundemärgid ennustasid, et varsi jõuab aeg, kus tuleb astuda otsustavaid samme. Varsi kuulutati Austria-Ungari Serbiiale sõja; Venemaa algatas mobilisatsiooni.

Pilsudski, kes sel ajal viibis Krakovis, ühendas enda alla 2 iseseisvat kütiorganisatsiooni:

küttide ühingu ja küttide drushiinad. Juba 2. augustil otsustas Pilsudski (tookord komandant) mitte oodata Venemaa poolt sõja kuulutamist Austriale, vaid alustada oma riisikol sõjategevust endisel kongress-Poola maa-alal. Seks otstarbeks saatis ta üle piiri ühe ohvitseri 7 küttiga, et takistada Venemaa mobilisatsiooni igal võimalikul teel.

Vahepeal leidis Krakovis aset pühalik sündmus: 3. augustil ilmus Krakovisse rühm 75 sõduriga, lipnik Burhardt-Bukacki (praegune sõjaministri abi) juhatusel. Rühm rivistati, ta vastu asetus küttide ühingu rühm. Keskel sammus mõtetes komandant Pilsudski. Siis ligines ta ohvitseride rühmale ja jagas neile käske. Üks ohvitseridest astus küttide ühingu rühma ette ja hakkas nimepidi hüüdma välja sõdureid, keda kokku oli 98 meest. Need 98 sõdurit ühendati kohalejõudnud küttidedrushiina rühmaga. Selle kompanii ette astus komandant Pilsudski. Kõlas käsklus „valvel!“ — ja siis rääkis komandant:

„Sõdurid! Teile on suur au osaks saanud esimestena minna kuningriiki ja astuda üle Vene piiri kui Poola sõjaväe peakolonn, kes läheb võitluse isamaa vabandamise eest. Olete kõik ühesugused nende ohvrite suhtes, mida saate kandma; olete kõik sõdurid. Aukraade ma teile ei anna, vaid käsin ainult kõige vilunudumal teie seast juhatast kõikide üle võtta enda peale; aukraade omandate lahinguis. Vaatan teie kui kaaderväe peale, millest areneb välja Poola tulevane sõjavägi. Tervitan teid kui esimest kaaderväe kompaniid!“

6. augustil asus see kompanii teele. Ta lähtekoht oli Krakov, esimene suurem peatuskoht — Kielce. Nii algas Poola vabandussõda. Seda esimest teekonda sümboliseerivad nüüd Poola sõdurid oma iga-aastastes pidustustes. Mars „szlakiem kadrówki“ peab neile tuletama meele seda sündmust, mis neile võimaldas praeguse olemasolu. E. Ms.

Naljad.

Sõduri nali.

Kompanii veltveebel tuleb hommikul võlmestunnil kompaniisse vaatama, kas seal ei leidu sellaseid härrasmehi, kes hommikust võimlemist ei pea tarvilikuks. Ruumid näivad olevat täiesti tühjad. Kuid äraminekul veltveebel kuuleb ühe voodi alt isesugust ähkimist, hiilib sinna ligi ja, tõsi mis tõsi, — küllap voodi all oli sõdur voodisambaid uurimas.

*) v. ka „Sõdur“ nr. 22/23 s. a., lhk. 482, „Sõjaväelis-poliitiline riigipööre Poolas“.

**) v. ka „Kaitse Kodu!“ nr. 11., 12. ja 14. s. a.

„Ahaa,“ ütles veltveebel, „mis te voodi all teete, mis?“

„Härra veltveebel,“ vastab leidlik sõdur, „ma arvutan siin välja, kui palju lõhkeaineid kulukuks Vene sõjaväevoodi õhkulaskmiseks.“

„Hakkapeliitta“ järele.

Kaitseliitlased rännakul.

— Mis sa arvad, kuhu ilmakaare poole nüüd marsime? —

„Lõuna poole.“

— Aga milles sa arvad, et nimelt lõuna poole? —

„Sellest, et mida kaugemale jõuame, seda palavam hakkab — puhh!“

Eesti

Mehaanilise Puutööstuse Aktsia-Selts

A. M. LUTHER

Tallinnas

VALMISTAB:

mööblit,

vineer-kartonge,

vineer-kohvleid,

vineer-kooliranitsaid,

vineer-aktimappe,

vineer-käsitrumleid,

vineer-toolipõhju,

vineer-platesid,

vineer-labidaid

j. n. e. j. n. e.

MÜÜGIKOHAD:

TALLINNAS, Vana Posti tän. nr. 9. Kõnetraat 616.

TARTUS, E. V. Jürgensi juures, Vana tän. nr. 17. Kõnetraat 788.

VALGAS, P. Saaretok'i juures, Kesk tän. nr. 15.

PETSERIS, E. Nassar'i juures kaubareas.

VILJANDIS, R. Eitelberg'i juures.

VÕRUS, J. Kiesler'i juures, Tartu tän. nr. 11.

RAKVERES, Rom. Jürgens'i juures.

PÄRNUS, J. D. Ammende juures.

Kroonika.

Voldi malevkonna suurpäev.

Voldi malevkonna 1. aastapäev ja lipu üleandmine.

Pühapäev, 8. august, kujunes Voldi malevkonnale kahekordseks pidupäevaks: sel päeval sai Voldi malevkond oma lipu ja pühitses ka oma 1. aastapäeva. Ilusa ilma tõttu läksid pidustused hästi korda, meeleolu oli ülev ja kogu pidustusest jäi mulje, et katkestamatu on see side, mis köidab kaitseliidu ühiseks võimsaks organisatsiooniks.

Kell 12 p. kogusid Voldi malevlased Voldi tuletõrje seltsimaja juure, kust kella 2-ks, mil paraad algas, mindi ligidalasuvale väljale, kus peeti paraad. Tartust oli pidustustele sõitnud Tartu maleva Vabadusristi Vendade malevkonna orkester.

Paraadi võttis vastu 2. diviisi ülema eest Tartust sõitnud major Petzold ühes Tartumaa maleva pealiku kolonel-leitnant J. Unt'iga. Sellele järgnes jumalateenistus ja lipu õnnistamine, mida toimetasid: ev. lutheri-usu kombe järele Äksi kiriku õpetaja ja ap.-õigeusu kombe järele ülempreester K. Kokla. Selle järele andis major Petzold lipu üle malevkonna pealikule alkapten Birkenbergile, öeldes tervitusi vabariigi valitsuse, sõjaministri, II diviisi ülema ja diviisi väeosade poolt, ühtlasi kinnitas ka lipuvarde mälestusnaelad.

Kolonel-leitnant J. Unt tervitas malevkonda kaitseliidu ülema, Tartumaa ja Tartu malevate nimel ja lõi lipuvarde mälestusnaela. Mälestusnaela lõi vardeasse veel Voldi tuletõrjeseltsi esimees.

Kell 4 p. l. algas tuletõrje seltsimajas pidusöök, kus kutsutud külalistena viibisid kaitseliidu ja kaitseväe juhid. Muu seas viibis lugupeetud auvõraste hulgas paraadil, pidusöögil ja piduõhtul lugupeetud vabadussõja juht ja Voldi vallutaja kolonel K. Parts. Pidusöögil peeti hulk kõnesid ja loeti ette tervitustelegrammid riigivanemalt hra J. Teemantilt ja Tartu maleva pealikul kapten V. Sarsenilt. Kolonel K. Parts'i ettepanekul saadeti tervitustelegramm end. ülemjuhatajale kindral-leitnant J. Laidonerile.

Õhtul oli sealsamas piduõhtu segaeeskavaga. Tantsuks mängis Vabadusristi Vendade malevkonna orkester.

Arvu järele on Voldi malevkond Tartumaa malevas kolmas, kel oma lipp (esimene on Võnnu, teine Röpina malevkond). Voldi malevkonna lipp kujutab endast esiküljel meest püssiga maja kaitsemas; teisel küljel on Tartumaa maleva lipu kujutus.

Tänu eeskujulikule korraldusele ja ilusale ilmale kujunes malevkonna aastapäev tõeliseks

suurpäevaks. Külaliste ja rahva peale jättis malevkonna esinemine ja piduõhtu väga hea mulje, kuna see päev aga malevlaste mälestusse jättis kustumatu pildi. E. Ms.

Röpina malevkonna aastapäev ja lipu üleandmine.

Röpina malevkonna aastapäev ühes lipu saamisega pühapäeval, 1. augustil, kujunes suureviisiliseks ja meeltüendavaks pidustuseks.

Kella 12 ajal, kus rahvast murruna spordiplatsi juures, kus paraad ja lipu üleandmine koos oli, hakkasid ka malevlased paraadiks kohale ilmuma.

Pidustused algasid malevkonna paraadiga, mille II diviisi ülem kindral-major E. Pödder ühes Tartumaa maleva pealiku kolonel-leitnant J. Unt'iga vastu võttis. Sellele järgnes jumalateenistus ja lipu õnnistamine, mida toimisisid ev.-luteri-usu kombe järele õpetaja Saarmann ja apostl.-õigeusu kombe järele preester Lamberg. Selle järele võtab kindral E. Pödder malevkonna lipu ja annab selle üle malevkonna pealikele leitnant A. Kiudorfile ning tervitab malevkonda vabariigi valitsuse, sõjaministri ja II diviisi väeosade nimel. Siis lööb kindral esimesena mälestusnaelad riigivanema, sõjaministri ja II diviisi väeosade poolt. Naelad Tartumaa ja Tartu malevate poolt lõi lipuvardeasse ning ütles tervitusi Tartumaa maleva pealik kolonel-leitnant J. Unt.

Malevkonna lipp on väga kena ja maitsekalt valmistatud. Lipp kujutab (varde poolt) kollasel põhjal pilve piksenooltega ning pilvel lehvi-vaid tiibu riigivärvi, vapi ja risti asetatud mõõkadega. See sümbol peab üldiselt kujutama tugevust, kiirust ja tabavust. Lipu teisel pooltel on vardaäärses nurgas Tartumaa maleva lipu kujutus, kuna muu osa lipust roheline.

Röpina malevkond on Tartumaa malevas juba teine, kel oma lipp; esimene oli Võnnu malevkond.

Vahepeal jõudis Tartust laevaga kohale Röpina malevkonna aastapäevale sõitvaid Tartu malevlasi ja teisi huvireisijaid (v. pikemalt huvireisist ses n-ris).

Kell ¼4 p. l. oli Röpina pargis malevkonna aktus, kus pikema kõnega esines kindral E. Pödder, sellele järgnesid tervitused naabermalevkondadelt. Tervitustelegramme oli tulnud riigivanemalt, Võrumaa maleva pealikul ja II diviisi ülema abilt kolonel E. Kubbolt.

Aktuselt mindi orkestri saatel seltsimajja, kus oli korraldatud auvõrastele, külalistele ja malevlastele ühine lõunasöök, kus olemine eriliselt südamlikuks kujunes. Kell 8 õhtul oli sealsamas tasuta kinoetendus.

7 käsku majaperemeestele!

- I. Ärge tõrvake alaväärtusliku odava tõrvaga katuseid.
- II. Ärge rikkuge aseainetest valmistatud tõrvaga oma katuseid.
- III. Ärge arvake, et on ükskõik, mis tõrva teie tarvitate.
- IV. Ärge uskuge, et leiate paremat tõrva kui

Rootsi algupärane kivisöetõrv

- V. Ärge mõtelge, et see on ainult sõnakõlks, et Rootsi tõrv on üle kõige
- VI. Ärge unustage, et teie ise selle all kannatate, kui ostate halba tõrva.
- VII. Ärge viivitage, vaid veenduge viibimata, et algup. Rootsi tõrv rahuldab teie nõudmisi.

Rootsi algupärast kivisöetõrva

on saada suuremates spetsiaalärides igas linnas.

Kauba puudumise korral palume pöörduda otsekohe vabriku ladusse ainu-
esitaja poole

PACHEL & Ko.

Tallinnas, Uus tän. 16,

Kõnetr. 3-43 ja 13-51.

Paelavabrik „RAUANIIT“ A. S.

Tallinnas, Rannavärava puistee nr. 7. Kõnetr. 15-42.

Valmistab

siidi-, villaseid ja puuvillaseid sukki, siidi- ja puuvillaseid sokke, koetud kaelasidemeid, siidisalle, siidiripspaela, siidipaela, mütsipaela, rüüshkummipaela, kirjut kummipaela, kitsast kummipaela, iresspaela, latsepaela, bobbipaela, pesupaela, pesusakke, kingapaela, saapanõõre, shimminõõre, stoorinõõre, korseinõõre, traksipaelu, tripipaela, traksikummi, trippe, varukahoidjaid, siidi-, kuld- ja hõbesutashi, kuld- ja hõbepaela jne. jne.

Meie kaup on vastupidavam ja odavam kui välismaa oma. Meie kaup on varustatud plommidega ja etikettidega vabrikumärgiga „RAUANIIT“, mille peale juhime tähelepanu.

Müük kõikides en gros ja en detail kauplustes.

Ilus ilm aitas kõigiti kaasa pidustuste heaks kordaminekuks. Rahvale andis malevkonna esinemine väga hea mulje, kuna see päev aga malelaste mälestusse kustumatu pildi jättis.

E. Ms.

Vabadussõjas langenud kangelaste ausammas Viljandis valmis.

Neil päevil jõuti valmis vabadussõjas langenud Viljandimaa kangelaste mälestussamba püstitamisega. Sammas, mis ehitatud prof. A. Adamson'i kavandi järel, läheb maksma 1,2 miljoni marka.

Samba asukohaks valiti uue lossi eelne park, Tasuja puistee kõrval. Praegu seisab sammas suurte tammede ja pöösaste keskel, mis kõrvaldatakse lossivalitsuse poolt. Samba alumine osa on ehitatud raudbetoonist, ülemise osa tipu moodustavad 2 meeskujut, kellest üks langenud vabaduse eest ja teine seisab valvel temale usaldatud iseseisvuse eest, hoides ühes käes lippu ja teises mõõka. Igale samba küljele on kinnitatud vastavad laused, millest üks algupärane: „Kutsu! Ma tõusen ka hauast, kui vajad mu abi kodumaa!“ (Suur Tõlli muinasjutust.) Sama lause on ka Tartus Vabadusristi vendade ühenduse poolt moodustatud ausambal (v. „Kaitse Kodu!“ nr. 14, lhk. 598). Teised laused sarnanevad varem püstitatud mälestussammaste omadele. Mälestussamba avamine on käesoleval sügisel, millega Viljandis suuri pidustusi oodata.

E. Ms.

Malelaste vannutamine Karulas.

25. juulil oli Karula evang.-lutheriusu kiriku juures Karula malelaste vannutamine, mida toimetas Valgast kohaläsitnud Valga maleva pealik major J. Hiob. Ta tervitas malevasi lühikesega kõnega ja võttis pärast malelaste paraadi vastu. Peale paraadi kõneles kohalik õpetaja Wühner ja Antsla preester Ustav.

E. Ms.

Koeru malevkonna juures spordiklubi asutatud.

Juulikuu algul asutati Koeru malevkonna juure spordiklubi, mille juhatusse valiti malevased h-rad Viitmann, Suussen, Piksaar, Reisberg ja Villardt. Spordiklubi kavatsetakse asutada ka Rakke kompanii juure. Varem kutsuti ellu samasihiline spordiklubi ka Paide malevkonna juures.

E. Ms.

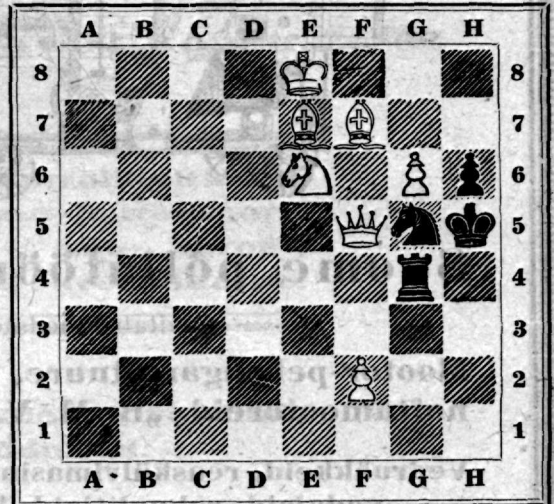
Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 21.

Kokku seadnud dr. E. Palkoska (Praagas). I kiitus Viini sõjav. ajakirja „Armeebblatt“ turniiril.

Mustad.

Valged.

Mustad: Kh5, Vg4, Rg5, Eh6.

Valged: Ke8, Lf5, Oe7, ja f7, Re6, Ef2 ja g6.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Ülesande nr. 17 lahendus.

- 1. Rf1 — g3, Kd4 : e3,
- 2. Oa3 — c5 annab matt.

- 1. (Rf1 — g3), Rg4 : e3,
- 2. Lb8 — h8 annab matt.

- 1. (Rf1 — g3), Vg2 : g3,
- 2. Re1 — c2 annab matt.

- 1. (Rf1 — g3), ükskõik.
- 2. V või R annab matt.

Õiged lahendused saatsid: Boris Kerner, Gunnar Feidermann, ja V. Mikenas (Tallinnast), Martin Villemson (Pärnust).

Ülesande nr. 18 lahendus.

- 1. Vd4 — c4, Oe4 — d5,
- 2. Ld6 — a3 annab matt.

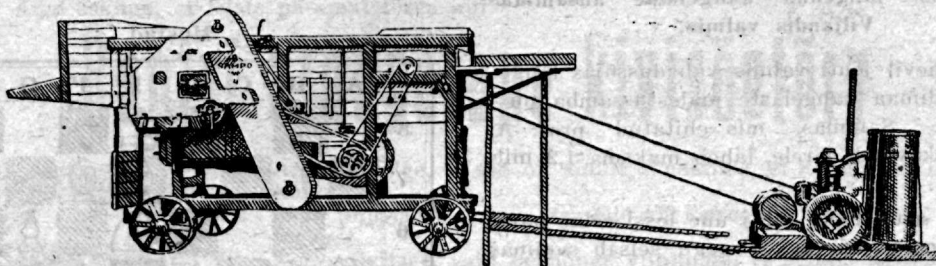
- 1. Vd4 — c4, ükskõik,
- 2. Ld6 — g3 või — a3 annab matt.

Õiged lahendused saatsid:

R. Pärnpuu ja V. Mikenas (Tallinnast), Martin Villemson (Pärnust).

J. J. PAULSON

Tallinn, Narva mnt. 52, kõnetr. 41-40.

Soome põllutöomasinaid ja -riistu

soovitab lahedate maksutingimustega.

**Mootor-peksugarnituure, viljapeksumasinaid „Sampo“,
naftamootoreid „B. M. V.“, „Sampo“ labidas-äkkeid.**

**Vedruäkkeid, reaskülvimasinaid, hekslimasinaid, heinakokku-
vedajaid, rohuniitjaid, hobuserehasid jne. jne. jne.**

Proovige

uusi, hiljuti alles müügile
ilmunud, peenemaitselisi

IDA

 - paberosse

20 tk. 35 mk.

Igalpool saadaval!

A.-s. A. REIER & Ko.

PLEKITÖÖSTUS

G. Linholm

Tallinn, Vana Kalamaja t. 32, kõnekr. 26-83

Valmistab kiiresti ja korralikult kõik-
sugu plekist õli-, piima- ja transport-
nõusid: kompveki-, kilu-, sprofi-,
konservi-, värvi- ja kreemikarpe.

Töö headuse eest täieline vastutus.
Hinnad mõõdukad.

J. Veinberg

V. Karja t. 12. Tallinn.

Täieline suur valik väljaõmb-
luslõngadest, kujutud jakki-
dest, kinnastest j. n. e.

En gros — En detail

Tallinna

Mehaaniline Kudumisvabrik,

asut. 1910 a.

vabrik Veerenni tän. 21, kõnekr. 19-21,
kontor ja vabrikuladu Kinga tän. 3. Kõnekr. 19-19,

soovitab:

p liima kiiresti ja puuvillast
masinarihma, elevaatori-rihma,
kõiksuguseid kergeid rihma, vee-
voolikuid, (lõdviseid), spindlinõõri-
villast lõnga, 1- ja 2-kordset, va-
tini paremas headuses j. n. e.

Kõiksuguseid vilditööstuse saadusi, nagu:
vilti tahvlites, uksevliti, vildist jalanõusid, viil-
dust valpu j. n. e.

Soovitan

võimalikult odavate
hindadega oma la-
dust suve- ja sügise-
hooajaks kõiksugu-
seid riidekaupu

Müük suurel
ja
väikesel arvul

J.K.Muhin

Tallinn, V. Karjat. nr. 10.

Puuvilla-, villaseid,
floor- ja

**S I I D I -
S U K K I ,**

moodsat, elegant

**SIIDIST
„LUXUS“**

PESU,

vastupidavaid ja nägusaid

LASTESUKKI,

vastupidavat, puuvillast

**TRIKOOPESU,
SPORDIKOSTÜÜME**

valmistab ja müüb kaupmeestele

**TRIKOO- JA
SUKAVABRIK**

O. KILGAS

TALLINN,

PRII TÄN. 3.

KÕNETR. 2-23.

Adolf Klaff

TALLINN,

Harju tän. 20. -:- Kõnetr. 22-51.

Soovitab oma rikkalikust ladust
igasugu lineatuuris

**kontoriraamatuid,
Ameerika zhurnaale,
kopeerraamatuid,
veksliraamatuid,
kirjakorraldajaid,
j. n. e.**

Valmistatud oma köitekojas kõige
paremast materjalist. Erakorralised
tellimised täidetakse ülikiiressti ja
korralikult.

Müük suurel ja väikesel arvul.

**Ameerika
pesumaja**

asub 1. augustist peale

Harju ja Rütli t. nurgal

(Kapsi majas).

Kaitseliitlased!

Kandke hoolt, et igaüks teie naaber,
igaüks teie tuttav ja igaüks teie ümb-
ruskonnas telliks omale kaitseliidu
häälekandja „Kaitse Kodu!“. Kaitse-
liidu aade peab tungima igasse Eesti
külla, igasse Eesti tallu ja igasse
Eesti perekonda.

„Kaitse Kodu!“ toimetus.

Fa. GERHARD & HEY asut. 1856

Telegrammi address:
kõikidesse kohtadesse peale New-Yorgi: GERHARDEY
New-Yorki: YEDRAHREG

EESTI TRANSPORT AKTSIA SELTS

„GERHARD & HEY“

Tallinn, Vana Viru tän. 15.

Tollitalltus, ladudesse paigutus, kinnitus, komsjon, inkasso, akkreditüivide väljamaksud.

Välismaa korrespondendid:

GERHARD & HEY, G. m. b. H., LEIPZIG, BERLIIN, BREEMEN, CHARLOTTENBURG, CHEMNITZ, DANZIG, DRESDEN, HAMBURG, KÖLN, LÜÜBEK, STETTIN.

GERHARD & HEY, LTD., LONDON, LIVERPOOL, MANCHESTER, BRADFORD, HULL, SOUTHAMPTON.

LÄTIMAA EKSPEDITSIOONI AKTSIA SELTS „GERHARD & HEY“, RIIGA, LIIBAW, WINDAW.

G. & H. TRANSPORT CO., INC., SOUTH FERRY BUILDING, 44 WHITEHALL STREET, NEW YORK.

Esitused kõikides tähtsamates piiripunktides ja sa'amates.

O-ü. Eugen Bewer & Ko.

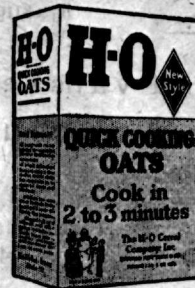
Tallinn, Kinga t. 10.

Kõnetraat 27-66.

Pakume ladust:

Priima Hollandi kookuspähkla söögirasva

MAKASOL

H-O kaeratangud

keevad pehmeks ruttu, ainult 2-3 min. jooksul.

Uus ajajärk kaeratangude ajaloos!

Vanillin „Naarden“

garanteeritud nelgiolist, ja kõiksugu koloniaalkaup.

S. KARJA TÄNAV 18.

Sissekäik „C“ Müürivahe tän.

Kõnetraat: Kontoris 5-63

Tolliametis 21-82

TILGA & Ko.

Ekspeditsiooni- ja transpordi o.-ü.

Tallinnas

Telegr. aadr.: „TILGACO“

Rahvusvahelised ekspeditsioonid.

Tollitamine. Laevaklareerimine.

Inkasso. Kinnitused.

Esitajad kõigis tähtsamates linnades Eestis ja välismaal.

Asjatoimetamine kõige kiiremas korras.

Pudu-, pesu- ja moe-kaubaladu

H. HIRSCHMANN

TALLINN,

Vene tän. 1.

Kõnetr. 25-36.

Soovitab suures valikus mõõdukate hindadega:

kindaid, sokke, sukki, taskurätte, püksitrakse ja muid pudukaupu.

Müük suurel arvul.

PÖLLUMAJANDUSLIK KESKÜHISUS „ESTONIA“

Tallinn, Jaani t. 6.

Tel. aadr. ZENTRESTONIA.

Eesti ühistegeline või väljaveo keskkorraldus.

Ostab

oma liigetelt ja võõrastelt eksport- ja siseturu-
võid, piima, juustu ja muid piimasaadusi.

Müüb

igasugu meiereitarbeid, masinaid, piimaproovi-
mise abinõusid, õlikooke, kliisid.

Varustab Tallinna värske piimaga oma keskmeierei kaudu.

Oma kauplustest Tallinnas

1) Jaani t. 3, tel. 6-45.

2) MÜÜRivahe t. 10, tel. 23-09,

3) Tarabella t. 28, tel. 28-79,

4) Nõmme. Jaama t. 14, tel. Nõmme 66,

5) C. R. Jakobsoni t. 4, tel. 5-18

soovitab: võid, piima, juustu, mune, vorste, sinke, liha, konserve jne. jne.

Nahaladu

J. Bernstein

Tallinnas, V. Karja t. 5.

Ehituse ajaks ajuti üle viidud

V. Posti tänav nr. 8

Asutat. a. 1900. Telef. 18-78.

Suur valik kõiksugu
nahakaupadest

**mööblitööstuse,
portfellide,
kúbarate ja
saapatööstuse**

jaoks ja sinna kuuluvaist
tarvetest.

Teatan

austatud kaubatarvitajatele,
et olen oma

**schokolaadi,
kompvekki ja
biskviiditehase**

viinud üle

Vaestekooli tänavalt nr. 1
oma majasse,

Jahu tänavale 5.

R. Klausson.